ul. Św. Anny 12

# WIADOMOŚCI KRAJOZNAWCZE I TURYSTYCZNE

BIULETYN INFORMACYJNY
POLSKIEGO TOW. KRAJOZNAWCZEGO

Członkowie P. T. K. otrzymują biuletyn bezpłatnie, korzystają ze zniżek na kolejach i w schroniskach!

Rok V. Warszawa, grudzień 1934 № 12 (47)

## SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ I KOMUNIKATY ZARZĄDU GŁÓWNEGO P. T. K.

**Zarząd Główny** odbył posiedzenie pod przewodnictwem Prezesa, P. Wł. Raczkiewicza, w dn. 15.XI 34. Wysłuchano i przedyskutowano sprawozdanie z czynności Prezydjum za czas od ostatniego posiedzenia Zarządu Głównego, obejmujące: (1) posiedzenia wstępne Komisji Porozumiewawczej P. T. K. i P. T. T.; (2) projekt wydawania biuletynu wspólnego organizacyj w związku z inicjatywą Ministerstwa Komunikacji; (3) przygotowania do legalizacji nowego statutu P. T. K.; (4) sprawy domu P. T. K. we Włocławku. Zarząd Główny przyjął sprawozdanie do zatwierdzającej wiadomości i postanowił: delegować do Komisji redakcyjnej biuletynu towarzystw p. Al. Patkowskiego i w zastępstwie pp.: L. Węgrzynowicza (Kraków) i J. Kilarskiego (Poznań). W związku ze sprawą domu P. T. K. we Włocławku wysłuchano sprawozdania z delegacji do Włocławka skarbnika P. T. K., p. Wł. Gruszczyńskiego i zatwierdzono zgłoszone przezeń wnioski. Jednocześnie viceprezes p. Al. Patkowski podał do wiadomości treść wystawionego Oddziałowi P.T.K. we Włocławku upoważnienia z d. 28.VI 31 (N. 102/34), co do którego nie było uchwały władz P. T. K. Zarząd Główny stwierdził, że aprobaty upoważnienie wystawione nie posiadało, postanowił jego ważność uznać w granicach wyraźnie określonych. Jednocześnie zatwierdzono przedstawiony przez p. Wł. Gruszczyńskiego program akcji, zmierzającej do likwidacji wierzytelności Oddziału P. T. K. we Włocławku.

Przyjęto w ostatecznej redakcji nowy statut Towarzystwa, który niezwłocznie przedstawiony zostanie do legalizacji. W związku z tem ustalono, że do najbliższego Zjazdu Delegatów obowiązuje składka na rzecz centrali w wysokości 2 zł. oraz 1 zł. za biuletyn od członka w stosunku rocznym; poza składką podstawową Oddziały normują wysokość opłat członkowskich w drodze uchwał własnych zebrań walnych.

Przedyskutowano rozesłany uprzednio regulamin dla Zarządu Głównego i postanowiono przekazać zgłoszone do projektu wnioski Komisji w składzie pp. J. Błońskiego, d-ra M. Orłowicza i Al. Patkowskiego do uwzględnienia i przeredagowania regulaminu, analogicznie przekazano regulamin dla Okręgów Komisji w składzie pp.: J. Kilarskiego, K. Kulwiecia i W. Moskalewskiego.

W związku z rezygnacją ze stanowiska przewodniczącego Komisji Wydawniczej, prof. d-ra Włodz. Antoniewicza, postanowiono powierzyć prowadzenie Komisji prof. d-rowi Juljanowi Krzyżanowskiemu.

Na wniosek Prezydjum postanowiono prosić p. Stefana Brzezińskiego na radcę prawnego Towarzystwa.

Przekazano Komisji Turystycznej sprawę bliższego zbadania gospodarki schronisk nad Świtezią i w Zakopanem. Postanowiono zrezygnować z większej dzierżawy terenu nad Świtezią i upoważniono viceprezesa Oddziału Nowogródzkiego, p. inż. Jerzego Bajkiewicza, do zawarcia odpowiedniej umowy z Dyrekcją Lasów Państwowych.

W związku ze sprawozdaniem finansowem skarbnika, p. Wł. Gruszczyńskiego, postanowiono wystąpić do P. Komisarza Pożyczki Narodowej o zezwolenie P. T. K. na przyjmowanie w charakterze ofiar obligacyj pożyczki.

Jedno z posiedzeń Zarz. Gł. zajmie się sprawami Kół Krajoznawczych Młodzieży. Najbliższe posiedzenie Zarządu Gł. odbędzie się 14.XII b. r.

**Prezydjum Zarządu Głównego P. T. K.** odbyło posiedzenie w dn. 29.XI b. r. pod przewodnictwem P. Prezesa Wł. Raczkiewicza.

Redaktor Nacz., prof. St. Arnold, przedstawił stan pracy nad »Słownikiem Geogr. Państwa Polsk.«. W związku ze sprawozdaniem postanowiono, aby: (1) Redaktor Naczelny informował Prezydjum P. T. K. stale o przebiegu prac nad »Słownikiem«, (2) Komisja Wydawnicza przygotowała, a delegaci do Komitetu Redakcyjnego wnieśli na posiedzenie w dn. 15.XII 34 tezy do rewizji i zmiany: (a) regulaminów Rady Redakcyjnej i Komitetu Redakcyjnego, (b) sprecyzowania regulaminowego praw i obowiązków delegatów Zarządu Głównego do Komitetu Redakcyjnego, (c) powołania zastępcy Redaktora Naczelnego.

Łącznie ze sprawozdaniem delegatów do Związku Polskich Towarzystw Turystycznych postanowiono stać na stanowisku konieczności zmiany struktury organizacyjnej Związku Towarzystw, wprowadzenia Związku Narciarskiego, Związku Kajakowego, Ligi Morskiej i Kolonjalnej oraz Związku Żeglarskiego i utworzenia zespołu porozumiewawczego w sprawach turystyki.

Postanowiono zwołać w styczniu konferencję z przedstawicielami Okręgów i Oddziałów, poświęconą omówieniu terenowych spraw organizacyjno-programowych. Przygotowaniem programu konferencji do przedstawienia Zarządowi Głównemu zajmie się specjalne posiedzenie przewodniczących Komisyj i Sekcyj Zarządu Głównego.

Wobec stwierdzonej nikłej płatności statutowych zobowiązań wobec centrali i niedostateczności dotychczas stosowanych środków uchwalono przedstawić Zarządowi Głównemu wnioski: (1) o unieważnienie dotychczasowych

legitymacyj w związku z nowym statutem, (2) o wprowadzeniu od 1.I 35 płatnych w centrali 2-złotowych legitymacjach, obowiązujących na przeciąg jednego roku.
Przyjęto do zatwierdzającej wiadomości wydane zarządzenia w związku z powstaniem nowych Oddziałów: w Błoniu, Dąbrowie Górniczej i Radzyniu Podlaskim.
Uchwalono powołać referat prasowo-propagandowy przy Zarządzie Głównym i powierzyć go p. St. Gabryszewskiemu.
Postanowiono przedstawić Zarządowi Głównemu wniosek o zawieszenie w czynnościach Zarządu Oddziału P. T. K. w Gdyni.

**Wizytacje Okręgów, Oddziałów, Schronisk, i Muzeów P. T. K.** W roku 1934 przeprowadzone zostały wizytacje przez delegatów Zarządu Głównego:
P. K. Kulwiecia: Chełmno (woj. Pomorskie) (Oddział) — 2.II 34, Gdynia (woj. Pomorskie) (Oddział) — 14.III, 15.IV, 30, 31.X 34, Kościerzyna (woj. Pomorskie) (Oddział) — 5—7.IV 34, Kartuzy (woj. Pomorskie) (Oddział) — 6.IV 34, Nowogródek (woj. Nowogródzkie) (Oddział) — 8—9 i 10.XI 34, Pelplin — 31.X 34, Wejherów—30.X, Wilno (woj. Wileńskie) (Oddział)—13.XI 34.
P. J. Kołodziejczyka: Gdynia (woj. Pomorskie) (Oddział) — wiosną 1934, Suwałki (woj. Białostockie) (Oddział)—sierpień 1934, Puck (woj. Pomorskie) (Schronisko)—lipiec 1934, Świteź (woj. Nowogródzkie) (Schronisko)—sierpień 1934, Wigry (woj. Białostockie) (Schronisko) — sierpień 1934, Zakopane (woj. Krakowskie) (Schronisko) — styczeń - marzec - sierpień - listopad 1934 (4 razy).
P. Wł. Gruszczyńskiego: Włocławek (woj. Warszawskie) (Oddział) — 12 i 13.XI 34.
P. W. Bera: Głębokie (woj. Wileńskie) (Oddz. pracuje) — 22.VI 34, Brodnica (woj. Pomorskie) (Oddz. zlikwidowany) — 24.VII 34, Nowogród Ł. (woj. Białostockie) (Oddz. zawieszony) — 6 i 7.VIII 34, Miechów (woj. Kieleckie) (Oddz. wznowiony) — 17—18.X 34, Olkusz (woj. Kieleckie) (Oddz. pracuje) — 19.X 34, Kielce (woj. Kieleckie) (Oddz. pracuje) — 20 i 21.X 34.
P. J. Morawskiego: Częstochowa (woj. Kieleckie) (Oddział) — 9.X 34.

**Lustracje Muzeów P. T. K.** Dyrektor Muzeów P. T. K., p. mgr. W. Ber, przeprowadził lustrację muzeów P. T. K.:
Muzeum P. T. K. w Głębokiem (pow. dziśnieński, woj. wileńskie), zwizytowane w dn. 22 czerwca b. r., mieści się przy Kasynie Urzędniczem w pokoiku odnajętym. Niewielkie zbiory są dobrze i czysto utrzymane przez p. kustosza L. Piekarskiego. Pp. nauczyciele prowadzą do muzeum częste wycieczki szkolne, p. starosta dziśnieński otacza zbiory opieką. Praca kulturalno-oświatowa i społeczna (Oddział P. T. K. i inne) objawia się w Głębokiem żywem tętnem, samo też miasteczko wykazuje znaczny postęp i rozwój w porównaniu z latami ubiegłemi.
Regjonalne Muzeum Kurpiowsko-Nadnarwiańskie P.T.K. w Nowogrodzie n/Narwią, pozostające pod kierownictwem p. A. Chętnika, zostało zwizytowane w dn. 6 i 7 sierpnia b. r. w związku z koniecznością ostatecznego załatwienia sprawy własności gruntu i budynków muzealnych. Nowogród Ł. nie wykazuje chęci do pracy społecznej i będący tu doniedawna Oddział P. T. K. rozwiązał się. Budżet muzealny na rok b. jest deficytowy: nie opłacono składki ogniowej, pensji dozorcy i brak pieniędzy na drobne reparacje i konserwację zbiorów. Na niemożność utrzymania się muzeum o własnych siłach, z opłat zwiedzających i in., wpływa zły rozkład jazdy kolejki wąskotorowej z Łomży i wogóle brak dogodniejszej komunikacji z uśpionym może wskutek tego partykularzem. W połowie grudnia b. r. dyrektor muzeów P. T. K. odwiedzi muzeum w Nowogrodzie Ł. ponownie, gdyż prócz potrzeby załatwienia spraw powyższych nie zostały jeszcze zinwentaryzowane dla archiwum centralnego P. T. K. nowe nabytki muzealne.
Muzeum P. T. K. w Miechowie (w. kieleckie), zwizytowane w dn. 17 i 18 października b. r., jest pod opieką p. Juljana Piwowarskiego. Zbiory mają bezpłatne pomieszczenie w gmachu poklasztornym Bożogrobców, dzięki obywatelskiemu stanowisku miejscowego ks. prałata. Podobnie jak w Nowogrodzie Łomżyńskim, Oddział P. T. K. właściwie nie istnieje w Miechowie, jednak tylko z winy jednostek dotychczasowego Zarządu Oddziału P. T. K., a nie spowodu braku zainteresowania tutejszego społeczeństwa. Wielu miejscowych działaczy w rozmowie z dyrektorem muzeów P. T. K. wyraziło gotowość realnej pracy i chęć ponownego zorganizowania Oddziału P. T. K. P. starosta L. Piątkowski poparł też zamierzoną akcję. W związku z tem w styczniu b. r. dyrektor muzeów P. T. K. przyjedzie do Miechowa, aby wziąć udział w zebraniu wyborczem nowych władz Oddziału P. T. K.
Muzeum w Olkuszu (w. kieleckie) zostało zwizytowane w dn. 19 października b. r. Zbiory są w należytym porządku i mają pomieszczenie w lokalu nieco wilgotnym przy Banku Spółdz. na ul. 3-go Maja 11. Kustoszka p. Wł. Kijowska, zarazem nauczycielka gimnazjum, prowadzi do muzeum częste wycieczki szkolne. Oddział P. T. K. pracuje wydatnie i otacza zbiory swą opieką.
W dn. 20 i 21 października b. r. zwizytowano Muzeum P. T. K. w Kielcach, gdzie obowiązki kustosza po śmierci ś. p. prof. T. Włoszka pełni zastępczo nauczyciel p. S. Kowalczewski. Zbiory zostały już ustawione według działów, a dalsza praca polegać będzie głównie na inwentaryzacji i porządkowaniu zabytków w poszczególnych działach przez fachowców. Na muzeum w Kielcach winna być zwrócona baczna uwaga i zapewniona stała pomoc, gdyż muzeum to ma wszelkie dane do wspaniałego rozwoju, do stworzenia ośrodka kierowniczego dla ruchu regjonalistycznego w całej Kielecczyźnie. Od dn. 10 stycznia do dn. 1 września b. r. zwiedziło muzeum 2.102 osoby, w tem starszych osób 277, młodzieży 1825, wycieczek szkolnych 58. Dochód muzeum z tego okresu czasu wyniósł 238 zł. 16 gr.

**Uroczysty obchód 15 rocznicy powstania Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Krajoznawczego i Okręgowego Koła Opiekunów Kół Krajoznawczych Młodzieży.** Uroczystość zorganizowana z okazji 15 rocznicy założenia powyższych organizacyj, urządzona w niedzielę, 2 grudnia, rozpoczęła się nabożeństwem w kościele św. Idziego. Po niem nastąpiło w wypełnionej szczelnie sali Instytutu Geograficznego przy ul. Grodzkiej otwarcie Zjazdu Opiekunów Kół Krajoznawczych P. T. K. Obrady zagaił prof. Seweryn, witając przybyłych i powołując prezydjum z nacz.

Błońskim na czele. Następnie zabrał głos p. Kurator Okr. Szk., Godecki, który przybył w gronie wizytatorów szk. Przedstawił on zebranym wielką rolę krajoznawstwa w nauczaniu, czego dowodem opinja b. Min. Oświaty, J. Jędrzejewicza, wedle której »wychowanie państwowe bez miłości ziemi polskiej pomyśleć się nie da«. A tę miłość rodzinnej ziemi wszczepia w młode serca krajoznawstwo. Witali również Zjazd w imieniu Zarządu Głównego Pol. Tow. Krajoznawczego i Krakowskiego Oddziału tej organizacji nacz. Błoński i dr. Medwecki, wspominając m. in. zasługi, położone w dziedzinie krajoznawstwa przez ś. p. prof. Sawickiego. Gdy zabrał głos zasłużony działacz na niwie krajoznawczej, prof. Węgrzynowicz, zebrani urządzili mu owację. Równocześnie delegacja młodzieży krakowskiej wręczyła prof. Węgrzynowiczowi kwiaty, zaś dwie uczenice VI szkoły powszechnej z Szopienic, przybrane w barwne ludowe stroje śląskie, ofiarowały mu plan huty śląskiej, wraz z życzeniami. W przemówieniu swem prof. Węgrzynowicz zawiadomił zebranych, że w Krakowie powstanie Muzeum Krajoznawcze P. T. K.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się naukowa część Zjazdu, w której dr. Cichocki mówił o kołach krajoznawczych w szkołach powszechnych, zaś dr. Niemcówna przedstawiła obraz Krakowa, jako środowiska wychowawczego.

Około godziny 12 uczestnicy Zjazdu udali się na ul. św. Krzyża 20, gdzie prof. Seweryn dokonał otwarcia wystawy Kół Krajoznawczych Młodzieży. Wystawa zawiera ciekawe fragmenty tego, co młodzież szkolna na terenie krajoznawstwa zdziałała. Obok Kół z Krakowskiego Okręgu, biorą w niej udział Koła szkolne ze Śląska.

Krajoznawstwo jest dziełem ściśle związanem z ochroną przyrody, stąd w ramach wystawy jedna z sal poświęcona została tej dziedzinie. Urządzeniem odnośnego działu zajął się prof. Szafer wraz ze swymi uczniami. Po otwarciu wystawy prof. Szafer udzielił grupie zaproszonych gości interesujących wyjaśnień, odnoszących się do eksponatów działu ochrony przyrody.

W porze popołudniowej odbył się dalszy ciąg naukowej części Zjazdu, wieczorem zaś wieczornica dla młodzieży, która przybyła licznie z poza Krakowa oglądać interesującą wystawę.

**Przewodniczący Komisji Muzealnej P. T. K.**, dziekan Wydz. Human. Uniw. Warsz., prof. Wł. Antoniewicz, objął w listopadzie b. r. redakcję tygodnika literackiego »Pion«.

**Przewodniczący Komisji Wydawniczej P. T. K.** prof. Uniw. Warsz., dr. Juljan Krzyżanowski, otrzymał w listopadzie b. r. nagrodę m. Lublina za całokształt pracy naukowej.

»**Ziemia**«. W N-rze październikowym (10) »Ziemi« Roman Pollak w artykule wstępnym podaje uwagi na niezmiernie ciekawy i słabo opracowany temat »geografji kultury polskiej«. Zofja Szmydtowa pisze o »Mazowszu w poezji Lenartowicza«, Kazimierz Molendziński o »Józefie Chełmońskim w dwudziestą rocznicę zgonu«, Stefan Rygiel o »Powodziach w Polsce zeszłego wieku«. W N-rze listopadowym (11) Janusz Miketta omawia w artykule wstępnym stosunek krajoznawstwa do muzyki, Władysław Wolert pisze o »Ponidziu Adolfa Dygasińskiego«, Jan Czarnocki informuje o najnowszych odkryciach naukowych co do »bogactw kopalnych Gór Świętokrzyskich«, Mieczysław Niwiński w nowem oświetleniu przedstawia »Benedyktynów na Łysej Górze«. W jednym i drugim N-rze »Ziemia« kontynuuje cykl nieznanych, rewindykowanych z Rosji, »naszych zamków« Zygmunta Vogla, tym razem Tęczyna i Drzewicy. Każdy N-r zawiera bieżącą bibljografję krajoznawczą, dział recenzyj i kronikę. W N-rze 10 znakomity nasz lotnik, mjr. Stan. Skarżyński, pisze o »wynikach Challenge'u 1934«, pozatem podaje »Ziemia« sprawozdania ze Zjazdu Polaków z Zagranicy i Międzynarodowego Kongresu Geograficznego.

**Podolskie Towarz. Turystyczno-Krajoznawcze** odbyło w dn. 7.X b. r. Zjazd Przewodniczących i Delegatów Oddziałów i Kół w Tarnopolu. Obok sprawozdań organizacyjnych i finansowych, programu pracy i t. p. omawiana była sprawa połączenia z Polsk. Tow. Krajoznawczem. Po przeprowadzonej dyskusji przyjęto uchwałę następującą: »uznając potrzebę łączenia się pokrewnych Towarzystw Tur.-Krajoznawczych w Polsce, Zjazd wypowiada się za wszczęciem, wzgl. dalszem prowadzeniem pertraktacyj z Pol. Tow. Kraj. w sprawie znalezienia wspólnej platformy takiego połączenia, które zachowa autonomję regjonalną terenu działalności Towarzystwa i utrzyma dotychczasowy dorobek Towarzystwa i terenu«.

**Międzynarodowa Konferencja w sprawie domów wycieczkowych dla młodzieży.** W 1907 r. powstały w Niemczech, a w latach następnych również i w Austrji i w Czechach pierwsze w Europie domy wycieczkowe, przeznaczone specjalnie dla młodzieży. W latach powojennych zaczęły powstawać tego rodzaju domy wycieczkowe w większości państw europejskich. W Polsce rozpoczęto budowę domów wycieczkowych dla młodzieży w 1926 r. W roku bieżącym mamy już 170 domów z ogólną ilością 120 tysięcy noclegów. W Polsce akcją tą kieruje Ministerstwo Oświaty za pośrednictwem Wydziału Wychowania Fizycznego. W innych państwach europejskich zakładaniem domów wycieczkowych zajmują się przeważnie specjalnie do tego celu powołane stowarzyszenie, wśród których największym jest Związek niemiecki, posiadający około 2.300 domów.

Począwszy od 1932 r., odbywają się doroczne międzynarodowe konferencje w sprawie domów wycieczkowych dla młodzieży. Ostatnio zakończyła swe obrady III konferencja, zwołana do zamku w Willersley, w środkowej Anglji. Na konferencji tej były reprezentowane następujące państwa: Belgja, Czechosłowacja, Francja, Holandja, Irlandja, Luksemburg, Gdańsk, Polska, Szkocja, Szwajcarja, Niemcy i Anglja. Polskę reprezentowali dr. Mieczysław Orłowicz, radca Wydziału Turystyki w Ministerstwie Komunikacji, i p. Józef Błoński, naczelnik Wydziału Wychowania Fizycznego w Ministerstwie Oświaty. Konferencja została otwarta w Londynie przez przewodniczącego londyńskiego związku municypalnego, lorda Snell, który jest jednocześnie przewodniczącym angielskiego związku domów wycieczkowych dla młodzieży, poczem uczestnicy kongresu zostali przyjęci w Prezydjum Rady Ministrów przez córkę premjera Mac Donalda, protektorkę związku angielskiego. Na właściwe obrady wyjechano do zamku w Willersley, w hrabstwie Derby. Podczas obrad przyjęto statut międzynarodowego związku domów wycieczkowych dla młodzieży. Na prezesa międzynaro-

dowego związku powołany został p. Rudolf Schirmann (Niemcy), na wiceprezesa — p. Józef Błoński (Polska) i na sekretarza — p. van Deelom (Holandja). Na wniosek delegacji polskiej, czwarty z rzędu kongres odbędzie się we wrześniu 1935 r. w Krakowie, przyczem uczestnicy kongresu zwiedzą domy wycieczkowe dla młodzieży w Krakowie, w Pieninach pod Trzema Koronami i w Zakopanem, jak również obóz Y.M.C.A. w Mszanie.

## OGÓLNE ZESTAWIENIE BILANSOWE RADY GŁÓWNEJ I ODDZIAŁÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO na dzień 31 grudnia 1933 roku.

| | STAN CZYNNY | Zł. | gr. | Zł. | gr. |
|---|---|---|---|---|---|
| A. | Gotowizna (kasa i banki) | | | 37.249 | 55 |
| B. | Nieruchomości: | | | | |
| | 1) we Włocławku . . | 266.958 | 69*) | | |
| | 2) w Nowogrod. Łomż. | 17.520 | — | | |
| | 3) nad Świtezią . . . | 21.900 | — | | |
| | 4) w Pucku . . . . | 25.000 | — | | |
| | 5) w Sandomierzu . . | 27.331 | 06*) | | |
| | 6) nad Wigrami . . . | 29.750 | — | | |
| | 7) w Toruniu . . . . | 48.447 | 90 | | |
| | 8) w Warsz. (przystan.) | 12.387 | 67 | | |
| | 9) w Zakopanem . . | 160.250 | — | 609.545 | 32 |
| C. | Ruchomości . . . . . | | | 75.693 | 05 |
| D | Wydawnictwa . . . . | | | 31.608 | 02 |
| E. | Fotogragje i przezrocza. | | | 19.521 | 72 |
| F. | Zbiory muzealne . . . | | | 80.805 | 45 |
| G | Bibljoteki . . . . . . | | | 39.522 | 27 |
| H. | Dłużnicy i inni . . . . | | | 31.807 | 39 |
| | | | | 925.752 | 77 |

| | STAN BIERNY | Zł. | gr. | Zł. | gr |
|---|---|---|---|---|---|
| A. | Wierzyciele: | | | | |
| | 1) z tyt. bud. we Włocławku . . . . . | 205.677 | 23 | | |
| | 2) z tyt. bud. w Sandomierzu . . . . | 18.783 | 21 | | |
| | 3) z tyt. bud. w Toruniu . . . . . . | 20.549 | 29 | | |
| | 4) z innych tytułów . | 48.670 | 61 | 293.680 | 34 |
| B. | Czysty majątek: | | | | |
| | 1) fundusze specjalne . | 21.253 | 98 | | |
| | 2) kapitał obrotowy . | 610.818 | 45 | 632.072 | 43 |
| | | | | 925.752 | 77 |

*) Nie uwzględniając wartości placów.

Skarbnik: *Wł. Gruszczyński*
Viceprezes: *Al. Patkowski*

## SPRAWOZDANIA Z CZYNNOŚCI OKRĘGÓW P. T. K.

**Kielecki** W dn. 14.X b. r. odbyło się w Starachowicach posiedzenie Zarządu Okręgu Kieleckiego P.T.K. Obecni delegaci: Kielc — p. Edmund Massalski, Ostrowca — pp. Mieczysław Radwan i Stanisław Rurański, Zagłębia Dąbrowskiego — p. Franciszek Bąbczyński, Pionek — p. Ruman, Starachowic — pp. Dyr. Kazimierz Raczyński, Stanisław Wysocki, Władysław Wrażej, Stanisław Brzostowicz, Władysław Rogowski i Jerzy Cywiński. Reszta Oddziałów nieobecności nie usprawiedliwiła.

Porządek dzienny obrad: (1) Wielki Zjazd Krajoznawczy w Kielcach w roku 1935. (2) Muzeum Kieleckie. (3) Sprawy Św. Krzyża (uporządkowanie podziemi klasztornych i wybudowanie schroniska). (4) Konserwacja zamku w Chęcinach. (5) Budowa wieży obserwacyjnej na Łysicy. (6) Wnioski Oddziału Ostrowieckiego.

Zagaił Zjazd p. Dyr. Kazimierz Raczyński, poczem objął przewodnictwo p. Prezes Edmund Massalski, sekretarzował p. inż. Jerzy Cywiński.

I punkt porządku obrad. Po przemówieniu przewodniczącego wyłoniła się żywa dyskusja nad punktem pierwszym, w wyniku której jednogłośnie uchwalono: urządzić na wiosnę roku 1935-go wielki ogólno-polski Zjazd Krajoznawczy, poświęcony propagandzie Gór Świętokrzyskich w ścisłem porozumieniu z władzami rządowemi i przy współudziale wszystkich Oddziałów Okręgu Kieleckiego. Zorganizowaniem Zjazdu zajmie się Komisja Zjazdowa, do której poszczególne Oddziały P. T. K. Okręgu Kieleckiego wybiorą delegatów. Na Zjeździe będą wygłoszone referaty: krajoznawczo-historyczny, geograficzno-geologiczny, z zakresu historji kultury i sztuki oraz z zakresu gospodarstwa prehistorycznego. Na referentów postanowiono zaprosić pp. Samsonowicza, Krukowskiego, Pazdora i Radwana. W czasie Zjazdu odbędzie się kilka wycieczek w Góry Świętokrzyskie, prowadzonych przez specjalistów przewodników; zorganizowana zostanie również wystawa krajoznawcza, demonstrująca wyniki prac Okręgu Kieleckiego Polskiego Tow. Krajoznawczego.

II punkt. Uchwalono, że wielką potrzebą krajoznawczą jest powiększenie dotychczasowego muzeum krajoznawczego w Kielcach i urządzenie go tak, ażeby obrazowało całokształt cech regjonu Kieleckiego. Do współpracy nad tem dziełem winno się powołać wszystkie Oddziały Okręgu. Prezydjum Okręgu upoważniono do zwrócenia się do Rady Głównej o pomoc finansową i fachową.

III punkt. W celu udogodnienia zwiedzającym Góry Świętokrzyskie, postanowiono, ażeby Oddział Kielecki porozumiał się z J. E. Biskupem Sandomierskim w sprawie urządzenia w celach klasztoru na Św. Krzyżu schroniska i poczynił wszystko, aby schronisko na Św. Krzyżu

do przyszłego Zjazdu zostało urządzone. Poruczono też p. E. Massalskiemu, aby przedstawił Komitetowi odbudowy Św. Krzyża konieczność uporządkowania podziemi klasztornych (trupiarni).

IV punkt. Przy omawianiu sprawy konserwacji zamku w Chęcinach, postanowiono zająć się też konserwacją zamku w Ujeździe i klasztoru w Wąchocku, powierzając te sprawy Oddziałom, na terenie których znajdują się wymienione zabytki. Jednocześnie Zjazd upoważnił p. Prezesa Massalskiego do przedstawienia Województwu i konserwatorowi, p. d-rowi Olesiowi, stanu obecnego zamków w Chęcinach i Ujeździe oraz klasztoru w Wąchocku, celem uzyskania funduszów na ich konserwację. Szczególnie palącą jest sprawa klasztoru, przy którym rozpoczęte prace przez Oddział Starachowicki zostały wstrzymane, z powodu braku środków. Wyniki starań mają być przedstawione na następnym Zjeździe.

V punkt. W sprawie budowy wieży obserwacyjnej na Łysicy postanowiono, ażeby Zarząd Okręgu Kieleckiego zwrócił się do Państwowej Rady Ochrony Przyrody oraz do Zakładów Doświadczalnictwa Lasów o uzyskanie zgody i zajął się obmyśleniem środków do urzeczywistnienie tego projektu.

VI punkt. I wniosek Oddziału Ostrowieckiego: »Wobec tego, że mandaty Prezydjum Zarządu Okręgu z powodu upływu 3½ lat wygasły, Zjazd wybiera nowe prezydjum«, został jednogłośnie przyjęty. W wyborach na prezesa powołano p. E. Massalskiego, na viceprezesa został wybrany p. inż. Radwan, na sekretarza p. Edmund Padechowicz. W związku z pracą, jaka czeka sekretarza Zarządu Okręgu w związku ze Zjazdem w roku 1935, uchwalono upoważnić go do zaangażowania pomocniczej siły płatnej.

II wniosek Oddziału Ostrowieckiego: »Określić granice Okręgu Kieleckiego i ustalić terminy Zjazdów co 3 miesiące«, został przez wnioskodawców cofnięty, gdyż sprawy te ujmuje nowy statut.

III wniosek: »Opracować memorjał i wystąpić do Pana Wojewody, by w najbliższym programie rozbudowy dróg szosowych urządził drogi na północnem zboczu Gór Świętokrzyskich«, został jednogłośnie przyjęty. Upoważniono p. Prezesa Massalskiego do przedstawienia tego wniosku Wydziałowi Wojewódzkiemu.

IV wniosek: »Powierzyć osobie znającej Góry Świętokrzyskie opracowanie przewodnika — za wynagrodzeniem«. Wobec trudności finansowych Zarządu Okręgu, uchwalono, że opracowany już przez Oddział Ostrowiecki przewodnik będzie rozesłany do poszczególnych Oddziałów, celem uzupełnienia, Oddziały po uzupełnieniu go w terminie dwutygodniowym, zwrócą Oddziałowi Ostrowieckiemu, gdzie komisja redakcyjna w osobach pp. Massalskiego, Radwana i Rurańskiego ostatecznie zredaguje go i zajmie się wydaniem. Przewodnik winien być wydany przed Zjazdem Wielkim.

Wnioski nagłe. Na wniosek p. Dyr. Raczyńskiego uchwalono zaprosić księdza Wiśniewskiego na delegata Polskiego Tow. Krajoznawczego na powiat Konecki, poruczając wykonanie tej uchwały p. inż. Radwanowi. W sprawie utworzenia Sekcji Historji Przemysłu Zagłębia Staropolskiego, poruszonej przez p. Prezesa Massalskiego, uchwalono, by zaniechać tego pomysłu wobec powstania Sekcji Ochrony zabytków sztuki inżynierskiej przy Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie.

Po zamknięciu obrad uczestnicy Zjazdu pojechali do Wąchocka, gdzie pod przewodnictwem p. Wł. Rogowskiego zwiedzili klasztor, przekonywując się naocznie o gwałtownej potrzebie jaknajrychlejszych robót konserwatorskich koło zagrożonej ruiną starożytnej budowli zabytkowej. Wszyscy członkowie Zjazdu z innych Oddziałów dali jednogłośnie silny wyraz podzięki dla Oddziału Starachowickiego za dotychczasowe prace restauracyjne, ratujące klasztor.

**Pomorski.** W dn. 22.IX i 18.XI b. r. odbyły się konrefencje Zarządów Okręgów Pomorskiego i Wielkopolskiego, poświęcone sprawie ożywienia działalności i usprawnienia organizacji P. T. K. na terenie województw: Pomorskiego i Poznańskiego. Prezes Okręgu Pomorskiego, p. K. Kulwieć, wizytował Oddziały P. T. K.: w Gdyni w wn. 30 i 31.X b. r., 31.X b. r. w Pelplinie, 30.X b. r. w Wejherowie. Odnośne sprawozdania podajemy w kronice Oddziałów.

**Wołyński.** Okręg Wołyński wydał i przeznaczył do szerokiego kolportażu broszurę propagandową p. t. »Zwiedzajcie Wołyń!«, zaopatrzoną bogato w ilustracje i mapki.

## Z ŻYCIA OKRĘGÓW I ODDZIAŁÓW P. T. K.

**Baranowicze.** Oddział P. T. K. w Baranowiczach ogłasza konkurs na pracę w formie przewodnika turystyczno-krajoznawczego po okolicach Mickiewiczowskich i Rejtanowskich powiatu baranowickiego i części powiatów przyległych.

Praca powinna objąć miasto Baranowicze, jako węzeł kolejowy i komunikacyjny dla wycieczek krajoznawczych po Nowogródczyźnie, głównie szlaki, prowadzące stąd do Nowogródka, Mira, Stołpców, Nieświeża, Klecka, Lachowicz, Snowia i jeziora Wyganowskiego, kanału Ogińskiego przez Ostrów, Krzywoszyn i Szczarę do Słonima. Miejscowości te powinny być przedstawione na tle swoich okolic, zabytków kultury i sztuki i piękna krajobrazu. Należy żywo, barwnie i plastycznie, a zarazem i objektywnie uwypuklić piękno przyrody martwej i żywej wyżej wymienionej części okolic Nowogródzkich i urok zapoznanego pierwotnego stanu Polesia.

Przewodnik winien być napisany w sposób jasny i treściwy i zaopatrzony w szkicowe mapki dróg, miejscowości i zabytków, zasługujących na zwiedzenie.

Za najlepszą pracę, uznaną przez Sąd Konkursowy, Oddział P. T. K. wyznaczył nagrodę w wysokości 200 zł.

Termin składania prac upływa z dniem 1 kwietnia 1935 r. Prace należy składać do Oddziału P. T. K. w Baranowiczach (Zarząd Miejski m. Baranowicz—na ręce p. wiceburmistrza, inż. A. Winnikowa), zaadresowane w 2-ch kopertach, zaopatrzonych godłem, na 1-ej kopercie napis: »Praca konkursowa«, na 2-ej nazwisko, imię i adres autora.

**Lwów.** Z wielkiem uznaniem i radością przyjąć a za wzór innym postawić należy pięknie rozwijającą się działalność Oddziału Lwowskiego P. T. K. Zarząd Główny otrzymał obszerny i b. ciekawy katalog zorganizowanej wspaniałej wystawy p. t. »Lwów dawny i dzisiejszy w grafice i fotografice«. Oto, co pisze o tej wystawie »Gazeta

Poranna« z dn. 5.XI b. r. w art. p. t. »Lwów dawny i dzisiejszy. Wystawa, będąca dokumentem znaczenia naszego miasta«:

»Dzięki inicjatywie i wytężonej pracy Polskiego Tow. Krajoznawczego, doszło w mieście naszem do skutku dzieło, będące niejako żywym manifestem powagi, znaczenia i piękna tego grodu, który odgrywał tak ważną i chlubną rolę w Rzeczypospolitej, a dziś w nowoodbudowanem państwie mimo wszelkie trudności nie rezygnuje ze stanowiska, do którego ma prawo na mocy swojej historji i misji, jaką mu jego walory kulturalne wyznaczyły w rozwoju naszego życia państwowego.

Dziełem tego pięknego pietyzmu i przywiązania do miasta jest wystawa »Lwów dawny i dzisiejszy w grafice i fotografice«, której uroczyste otwarcie odbyło się wczoraj o godz. 12-tej w poł. w salach Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych przy ul. Dzieduszyckich, z udziałem reprezentantów władz, świata naukowego, artystycznego, prasy i sfer obywatelskich. Wśród uczestników byli obecni m. in. prez. Drojanowski, prof. hr. Piniński, prezes Tow. Szt. P., p. rekt. Bulanda, konsul francuski Maigret, dyr. Ossolineum Biernacki, kustosz Wisłocki, dyr. Mękicki, prez. Dembowski, hr. Skarbkowa, reprezentanci wszystkich instytucyj które obesłały wystawę i t. p.

Powitał zebranych prezes Pol. Tow. Krajoznawczego, inż. Łyszyk, podkreślając cel wystawy, a to ukazanie w obrazach historycznych, kulturalnych i artystycznych wartości Lwowa. Następnie podziękował wszystkim osobom i instytucjom, które przyczyniły się do urzeczywistnienia tego zamierzenia, a w pierwszej linji doc. dr. Gębarowiczowi za osobistą pomoc, Tow Przyjaciół Sztuk Pięknych i jego prezesowi, prof. Bulandzie, za użyczenie sal i pomoc techniczną, dalej, dyrekcjom Muzeów i Bibljotek lwowskich oraz osobom prywatnym za użyczenie cennych zbiorów.

Skolei prof. Gębarowicz w pięknem przemówieniu skreślił charakter wystawy, wydobywając jej wszystkie najistotniejzse cechy.

Zebranie i znakomite ugrupowanie kilkuset eksponatów, przedstawiających miasto nasze w rozmaitych fazach jego rozwoju od XVI wieku aż po dzień dzisiejszy, pozwala niejako na przechadzkę przez 3 wieki historji i kształtowania się Lwowa.

Niezwykle wartościowe pod względem dokumentarycznym, a także pod względem artystycznym sztychy, akwatinty, akwaforty, gwasze, litografje i t. d. ukazują Lwów w fazach jego rozwoju i świetności, jak i w epokach mniej pomyślnych, jego bohaterskie obrony przynależności do Rzplitej, cudowną opiekę świętych podczas wojen i klęsk żywiołowych. Odzwierciedla się w nich wpływ zaboru austrjackiego i dźwiganie się miasta do samoistnego bytu samorządowego, dzieje lat wojennych, a wreszcie Lwów dzisiejszej doby ze swojem niepospolitem pięknem architektonicznem, zbyt mało znanem szerokiemu ogółowi, z urokiem swoich parków i ogrodów, cudownych walorów krajobrazu — których wydobycie na jaw jest zasługą nowoczesnej grafiki i artystycznej fotografji.

W dziale starej grafiki znajdują się niezmiernie cenne sztychy i gwasze, przedstawiające Lwów w XVI wieku, a także liczne unikaty, nigdzie dotychczas nieopublikowane, jak rysunki ołówkiem Kielisińskiego i in.

Żeby określić wrażenie, jakie czyni wystawa, trzeba powiedzieć, że działa ona niezwykle suggestywnie, bo przemawia do serca. Wyczuwa się w niej głęboką miłość dla naszego miasta tych wszystkich, którzy pracowali nad jej urządzeniem tak, jak pracuje się nad ukazaniem w całej ozdobie bardzo ukochanej matki.

Wśród najbardziej zasłużonych organizatorów wystawy należy wyrazić żywe uznanie mgr. Kazimierzowi Matejskiemu, który z wielkim nakładem pracy wraz z insp. Świtniewskim zorganizował dział starej grafiki i ułożył katalog wystawy, p. Krotochwila-Widymskiej za urządzenie działu nowej grafiki oraz dr. Morwitzowi, organizatorowi działu fotografji artystycznej.

Wystawa »Lwów dawny i dzisiejszy« jest cennym dokumentem znaczenia naszego miasta, a zarazem odznacza się tak wysokiemi zaletami artystycznemi, że każdy, kto kocha Lwów, znajdzie na niej źródło najczystszych uciech«.

W »Kurjerze Warszawskim« z 1.XII 34 ukazał się obszerny artykuł p. Z. Kiełbia p. t. »Listy ze Lwowa (Lwów dawny i dzisiejszy w grafice i fotografice)«. Autor opisuje szczegółowo wystawę i kończy swe spotrzeżenia następująco: »Wielkie zaciekawienie tą wystawą, które objawiło się w licznej frekwencji publiczności, jest dowodem, że wystawa była potrzebna i dlatego należy się inicjatorowi tej wystawy, Polsk. Tow. Krajozn. słowa wielkiego uznania«.

**Wystawa »Szopki polskiej we Lwowie«.** Oddział Lwowski P. T. K. urządza w okresie świąt Bożego Narodzenia wystawę »Szopki polskiej« i związanych z nią materjałów etnograficznych (szopka, gwiazda, bania, turoń, opisy zwyczajów świątecznych, ilustracje, fotografje i t. p.).

Oddział Lwowski zwraca się z prośbą do wszystkich Zarządów Oddziałów i Muzeów P. T. K. o wzięcie udziału w wystawie przez nadesłanie eksponatów z objaśnieniami lub przynajmniej fotografij z tekstem objaśniającym: wykonawca, wiejsce i czas wykonania, ewent. tekst pastorałek. Termin nadsyłania eksponatów do końca grudnia.

**Łódź.** Program pracy Oddziału łódzkiego P.T.K w okresie zimowym 1934/35 r. (1) Dn. 6.XI zostanie otwarta świetlica dla członków. Cel: ułatwienie członkom współżycia towarzyskiego. W świetlicy będą wyłożone pisma ilustrowane i albumy; z gier towarzyskich — narazie tylko warcaby. Świetlica będzie czynna w czasie urzędowym, t. j. we wtorki i piątki od g. 18 do 20. Organizatorem świetlicy jest czł. Tow., p. A. Lisko. (2) Dn. 6.XI zostanie uruchomiona przezroczarnia, która będzie wypożyczała przezrocza w czasie urzędowym za opłatą. Przezroczarnię prowadzić będzie czł. Tow., p. E. Hermelówna.

(3) Z bibljoteki T-wa od dn. 6.XI korzystać będzie można w oba dni urzędowe za każdorazową opłatą 10 gr. Bibljotekarzem jest czł. Zarządu, p. M. Rybakówna.

(4) Herbatki odbywać się będą, jak w r. ub., w pierwszą sobotę każdego miesiąca. Wejście dla członków bezpłatne, dla gości 50 gr.; zbiórka o g. 20-ej, koniec o g. 23-ej. Ubranie codzienne, aby umożliwić przychodzenie wprost od pracy i utrzymać miły nastrój domowy. W imię tego nastroju uprasza się pp. członków, wprowadzających gości, aby przybywali z nimi wcześniej

i przedstawiali ich choć jednej z pań gospodyń jeszcze przed rozpoczęciem programu.

W czasie pierwszej herbatki w dn. 3.XI czł. Zarządu, p. A. Nalepiński, wygłosi odczyt o Krzemieńcu. Program dalszych przewiduje obchód 25-lecia Oddziału, szopkę krakowską, wrażenia czł. Zarządu, p. A. Adamowicza, z wycieczki po środkowej Europie oraz pogadankę o dawnej Łodzi.

(5) W związku z zamiarem wystawienia dn. 5.I na herbatce i dn. 6.I dla dzieci szopki krakowskiej, Zarząd wzywa członków, mogących wziąć udział w śpiewie chóralnym lub solowym, do zapisania się u kierowniczki biura, czł. Tow., p. J. Kosińskiej. Zgłaszać się mogą również osoby, przez członków wprowadzone. Ponieważ przygotowanie szopki wymagać będzie dłuższego czasu, Zarząd prosi o niezwlekanie z zapisaniem się. Jeżeli do dn. 6.XI nie wpłynie dostateczna ilość zgłoszeń, wystawienie szopki nie będzie mogło dojść do skutku.

(6) Dn. 18.XI odbędzie się wycieczka do stacji telefonów. Termin innych wycieczek będzie ogłaszany w miarę ustalania. Przewidziane jest narazie zwiedzanie cieplarni Wydz. Plant. Miejskich, szpitala im. Prez. Mościckiego, Widzewskiej Manufaktury i gmachów przy Al. Kościuszki. Zarząd przyjmie z wdzięcznością współpracę członków i osób wprowadzonych w urządzaniu wycieczek tak miejscowych, jak i zamiejskich.

(7) Na mocy porozumienia z Polsk. T-wem Tatrzańskiem członkowie P. T. K. będą mogli wypożyczać od P. T. T. narty na prawach członków tego ostatniego.

(8) W związku ze zbliżającem się Bożem Narodzeniem Zarząd przypomina, że jednym z celów P. T. K. jest ochrona swojskich zwyczajów, zacieranych przez naleciałości obce, ze szkodą dla rodzimego oblicza Narodu. Uprasza się więc członków o wzięcie powyższego pod uwagę przy ubieraniu choinki.

(9) Zmiany w Zarządzie Oddziału. Złożyli mandaty pp. H. Banachowiczówna i J. Pasierbiński; na ich miejsce zostali dokooptowani pp. M. Rybakówna i inż. A. Tuczyński.

Wszelkie komunikaty i wiadomości o życiu T-wa są zamieszczane w »Kurjerze Łódzkim« (zwykle w niedzielnym numerze) i w innych pismach, jak również ogłaszane przez radjo w poniedziałki około godz. 19.25.

**Łuck.** Ogólna działalność. W okresie sprawozdawczym (III kwartał 1934) załatwiono ogółem 70 spraw, z których ważniejsze dotyczyły następujących kwestyj: organizacji stoiska turystyczno-krajoznawczego na V Targach Wołyńskich w Równem, wycieczek krajoznawczych, zbadania kurhanu w Surażu, pow. krzemienieckim, kiosku krajoznawczego w państwowych kamieniołomach w Janowej Dolinie, wniosków do Okręgowej Dyrekcji P. K .P. w Radomiu w sprawie udogodnień w połączeniach pociągów pasażerskich na terenie Wołynia, danych o osobliwościach przyrodniczych Wołynia, pociągów popularnych na Wołyń, grodziska w Kleczanach, ponadto udzielano stale informacyj ustnych i pisemnych zgłaszającym się organizacjom, instytucjom i osobom prywatnym w sprawach organizacyj wycieczek krajoznawczych i osobliwości Wołynia i t. p.

Zamierzenia na najbliższą przyszłość. Projektuje się w okresie jesiennym i zimowym 1934/35 r. zorganizować 4 odczyty krajoznawcze, umieścić w prasie miejscowej i czasopiśmie »Ziemia« 4 artykuły propagandowe o Wołyniu, zorganizować w okrersie zimowym kursy dla przewodników po Wołyniu, kursów i wycieczek narciarskich, skocznię narciarską w Łucku, schronisk żeglarskich na głównych szlakach wodnych Wołynia (rzeki: Styr, Horyń, Słucz, Turja, Stochód), zebrać wszystkie dane co do osobliwości przyrodniczych Wołynia, opracować ankietę w sprawie organizacji wycieczek krajoznawczych, rozesłać do wypełnienie w ilości 5000 egzemplarzy ankietę w sprawie danych etnograficznych z terenu całego Wołynia, zebrać materjał informacyjny dla nowego wydania przewodnika po Wołyniu.

**Nowogródek.** Sprawozdanie z wlzytacji Oddziału Nowogródzkiego P. T. K. z dn. 8—9 i 10.XI 34 delegata Rady Gł., p. K. Kulwiecia: »Wobec zgłoszonego u p. Wojewody, jako prezesa Oddziału, dn. 8.XI przyjazdu mego do Nowogródka, zebranie Zarządu zwołane zostało na d. 10.XI 34 o godz. 6 popoł. (18). Oddział lokalu swego dotąd nie posiada — zebranie więc odbyło się w Urzędzie Wojewódzkim w gabinecie viceprezesa, inż. Bajkiewicza, w obecności 6 członków, pracowników Urzędu Wojewódzkiego. Nieobecni byli członkowie zamieszkujący poza Nowogródkiem. Nie przybył również i p. Wojewoda. Obradom przewodniczył viceprezes Bajkiewicz. Protokół z poprzedniego zebrania Zarządu, które odbyło się dn. 3.VI 1933 r., odczytał sekretarz p. H. Kaczyński, poczem sprawozdanie z czynności Oddziału za cały czas istnienia obecnego Zarządu, a więc od 3.VI 1933 do 10.XI 1934, złożyli: sekretarz p. H. Kaczyński oraz p. Wacław Wierniewicz, który wyjaśnił, że w osobie swej łączy trzy stanowiska: (1) przedstawiciela sekcji wycieczkowej P. T. K., (2) członka honorowego »Orbisu« i (3) członka Wojewódzkiej Komisji Turystycznej.

Ze sprawozdań tych wynika, że: (1) Członkowie P.T.K. zbadali szlaki turystyczne: »Mickiewiczowski«, biegnący przez Nowogródek, Horodyszcze, Tuhanowicze, Worończę, Świteź, Czombrów, oraz »Nieświesko-Mickiewiczowski«, wiodący przez Nowogródek, Korelisze, Turzec, Obryń, Mir, Nieśwież, Snów, Swojatycze, Baranowicze i Horodyszcze. Sporządzono przytem wykaz wszystkich hoteli, restauracyj i cukierni na terenie Województwa Nowogródzkiego i zawarto układ co do cen normalnych i ustępstw dla turystów, zgłaszających się do tych zakładów. (2) Zorganizowano i uporządkowano ruch turystyczny na szlaku mickiewiczowskim, a mianowicie: każda wycieczka zbiorowa, jak i pojedyńczy turysta, przybywający do Nowogródka, może nabyć w Sekcji Wycieczkowej P. T. K. kupony na prawo korzystania z usług przewodników w Nowogródku i w miejscowościach na szlaku; przejazd autobusem lub autodorożką na zamówionej przestrzeni; zniżki wysokości 15—25% w hotelach, restauracjach i cukierniach. W tenże sposób poczynione są przygotowania do uruchomienia szlaku Nieświeskiego. (3) Udostępniono zwiedzanie całego szlaku mickiewiczowskiego dla wycieczek w grupach 12—18 osób codziennie, zaś dla wycieczek w grupach mniejszych i dla turystów pojedyńczych — raz na tydzień (w soboty) przy opłacie 5 zł. za przejazd samochodem 100 km. szlaku. Ponadto udogodniono przejazd autobusami pojedyńczym turystom pomiędzy Nowogródkiem a Baranowiczami po cenach zniżonych o 30% przy nabywaniu odpowiednich kuponów w Nowogródku. (4) Wyszkolono

3 zawodowych przewodników w Nowogródku, władających językami obcemi: francuskim i niemieckim. (5) Niebawem ukończona ma być organizacja biura turystyczno-informacyjnego na dworcu kolejki w Nowogródku. Biuro to ma być samowystarczalne, utrzymując się ze sprzedaży dzienników, czasopism oraz innych towarów firmy »Ruch«, oraz z obsługi turystów i wycieczek wyszkolonymi przewodnikami. (6) Ruch turystyszny w Nowogródczyźnie rozwija się znacznie i w okresie od 1.VI do 10.X 1934 otoczono opieką, zarejstrowano i wysłano na szlaki 1052 osoby, przybyłe z innych dzielnic kraju, w tem 15 osób z kuponami Biura Podróży »Orbis«, wg. których turyści mają wszelkie koszty opłacone zgóry.
Ze schroniska nad Świtezią w sezonie bieżącym skorzystało około 3 i pół tysiąca osób przyjezdnych (w r. 1933 około 2000). Wszystkie osoby, którym okazano opiekę, według obliczeń referatu turystycznego przy Urzędzie Wojewódzkim, pozostawiły w Nowogródku 11.000 zł. gotówką — na wydatki, związane ze zwiedzaniem szlaków turystycznych.
Skład wycieczek i turystów dla poszczególnych dzielnic procentowo przedstawiał się w ten sposób, że przybyło w Nowogródzkie:

| | |
|---|---|
| z Pomorskiego i Pomorza . . . . | 50% |
| z Małopolski . . . . . . . . | 17% |
| z Górnego Śląska . . . . . . . | 10% |
| z Centralnych Dzielnic . . . . . | 23% |

Wycieczki szkolne stanowiły 52% ogółu turystów.
Turystów zagranicznych zarejestrowano 10 osób. Kontroli wycieczek i turystów z poszczególnych miejscowości Województwa, poza Nowogródzkiem, dotychczas nie prowadzono. Do czynności tej przystąpiły jednak obecnie samorządy terytorjalne. Jedynie w schroniskach nad rzeką Szczarą kontrola ta była prowadzona — wyniki jej jednak dotąd nie zostały jeszcze do Nowogródka nadesłane. Wiadomo jednak, że rzeką Niemnem na odcinku od Stołpców do Grodna przepłynęło w ubiegłym sezonie 300 kajakowców. (7) W r. 1933 P. T. K. wydało plakat propagandowy, w ilości 500 egz. Rozesłano go wszystkim Oddziałom P. T. K. oraz Oddziałom »Orbisu«, Dyrekcjom Kolejowym, Kuratorjom Szkolnym i do Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie.
Taką działalność swą stwierdza Zarząd Nowogródzki za cały okres swego istnienia, t. j. od 3.VI 1933 do 10.XI 1934 — pomimo, że pomiędzy terminami temi nie zbierał się ani razu, a ilość członków w czasie tym spadła ze 192 do 50, stan finansowy zaś — dla nieobecności skarbnika — nie był ściśle zobrazowany. Stwierdzono jedynie, że nie przedstawia się różowo.

Po złożeniu sprawozdania tego przeprowadzono dyskusję, z której wynikło, że niezbędne inwestycje w schronisku nad Świtezią, w podaniu sierpniowem do Rady Głównej szczegółowo wykazane, nie zostały podjęte z powodu nieudzielenia zapowiedzianej na ten cel subwencji. Przewidywana jest akcja w kierunku ożywienia ruchu narciarskiego na terenie nowogródzkim, wobec czego inwestycje w schronisku stają się tem bardziej aktualne. Odczytów ani jakichkolwiek zebrań lub referatów dla członków P. T. K. w Nowogródku nie organizowano dotąd wcale z powodu braku odpowiednich miejscowych prelegentów.

Wyrażono również dezyderat, aby wzorem »Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich«, które podjęło w bieżącym roku (chociaż w terminie niecio spóźnionym) akcję ściągnięcia na Kresy Wschodnie letników z całej Polski, zapewniając im różne ułatwienia i ulgi, i »Związek Obrony Kresów Zachodnich«, lub inna jaka instytucja regjonalna podjęła taką samą akcję na swoim terenie Wielkopolski, Śląska i Pomorza. Ludność tutejszej dzielnicy wschodniej żywi nadzwyczaj silne zainteresowanie do wzorów kultury zachodniej, należy tylko jej przejazdy na zachód ułatwić i pobyt tam umożliwić. Oprócz wymienionych powyżej członków Zarządu, w zebraniu uczestniczyli: inż. J. Żmigrodzki, opiekunka schroniska, p. St. Sobirajska, oraz referent Turystyki Województwa, p. inż. W. Larong. Żałować należy, że wobec harmonijnego i ścisłego współdziałania członków P. T. K. z urzędowym czynnikiem turystyki miejscowej oraz z przedstawicielem »Orbisu«, Oddział Nowogródzki nie jest w stanie dotąd rozbudzić zainteresowania w społeczeństwie miejscowem do krajoznawstwa w ścisłem tego słowa znaczeniu. Bez kolegjalnej współpracy ze społeczeństwem miejscowem można osiągnąć pewne efektywne nawet wyniki liczbowe dla tak aktualnej i modnej obecnie turystyki, niepodobna jednak pociągnąć szerszych kół miejscowej inteligencji do głębszego zainteresowania się tem, co unosi się nad Ziemią Mickiewiczowską z naszej przeszłości i tak mocno przemawiać jeszcze może w teraźniejszości urokiem nowogródzkiego krajobrazu, gdzie jeszcze brutalnie skalany nie został. Bez tych subtelnych pierwiastków natury i oddźwięków ducha, pokolenia z sobą wiążących, turystyka uczyni wiele dla obrotu finansowego i dla usprawnienia mięśni — ale jakże mało dla twórczości duchowej Narodu!«

*Kazimierz Kulwieć.*

**Pelplin.** Sprawozdanie z wizytacji Oddziału P. T. K. w Pelplinie prezesa Okręgu Pomorskiego P. T. K., p. Kaz. Kulwiecia: »Dn. 31 października przybyłem do Pelplina dla zaznajomienia się z działalnością tamtejszego Oddziału i stwierdziłem, że od kilku miesięcy prezes Brzezicki opuścił Pelplin, przenosząc się do Warszawy. Z dotychczasowego Zarządu pozostała na miejscu jedynie skarbniczka — p. Popielowa-Bocheńska. Ilość członków spadła do 9. Widoki na polepszenie się sytuacji są bardzo nikłe. Odradziłem rozwiązywanie Oddziału w nadziei na poprawienie się ogólnej sytuacji Towarzystwa«.

*Kazimierz Kulwieć.*

**Płock.** W Płocku powstał Związek Propagandy Turystycznej m. Płocka. W skład Zarządu tej organizacji weszło trzech członków Zarządu Oddziału Płockiego P.T.K.

Nową organizację czeka praca wdzięczna, ale trudna, gdyż społeczeństwo płockie pod względem uświadomienia »turystycznego« jest jeszcze conajmniej niemowlęciem.
(2) Oddział Płocki P. T. K. ogłasza konkurs na zdjęcia fotograficzne z Płocka i najbliższych okolic. Dla najlepszych prac pod względem ujęcia tematu i wykonania Zarząd przeznacza 3 nagrody: I-sza — 40 zł., II-ga — 25 zł., III-cia — 15 zł.
Termin nadsyłania prac upływa z dniem 1 czerwca 1935. Informacyj o konkursie i warunkach udziela Zarząd (Płock, Piekarska 5 m. 8).

**Poznań.** Oddział Poznański P. T. K. urządza w Muzeum Wielkopolskiem w Poznaniu w czasie od 15.I do 15.II 1935 wystawę p. t. »Polska krajoznawcza w grafice«. Eksponaty w ilości około tysiąca pochodzą ze zbio-

rów p. St. Latanowicza. Wystawa uwzględnia kartografję, krajobraz, architekturę, obyczaj, kulturę ludową w grafice polskiej i obcej z wieku od XVI po połowę XIX-go.

**Radzyń Podl.** Oddział nasz zorganizował wycieczkę rowerową pod hasłem »Z Podlasia przez Polesie — Wołyń — Podole — Pokucie na Huculszczyznę na rowerze«. Wycieczka powyższa została zgłoszona do I-go Ogólnopolskiego Konkursu na najpiękniejszą wycieczkę kolarską, zorganizowana pod hasłem »Z rowerem i na rowerze po Polsce« i w składzie 3-ch osób przejechała w dniach 22.VI—10.VII 1934 r. trasę 1798 klm. (w czem 809 koleją i 22 pieszo bez rowerów). Trasa prowadziła przez: Radzyń Podl. — Sławetycze — Kodeń — st. Stradecz, skąd do Rożyszcza koleją, następnie rowerami przez Łuck — Dubno — Krzemieniec — Poczajów — Wiśniowiec — Zbaraż — Tarnopol — step Pantalicha — Trembowla — Czortków — Borszczów — Krzywcze — Okopy św. Trójcy — Chocim (Rumunja) — Nowosiółka Kostiukowa — Zaleszczyki — Czerwonogród — Uścieczko — Horodenka — Kołomyja — Delatyn — Worochta — Żabie — Kosów — Kuty — Kołomyja, stąd z powrotem do Worochty na Święto Huculszczyzny koleją i powrót do Radzynia koleją. W Worochcie wycieczka połączyła się z drugą, zorganizowaną przez nas wycieczką kolejową, na Święto Huculszczyzny. Wycieczka miała charakter turystyczno-krajoznawczo-wypoczynkowy.

W dniu 21 b. m. (korzystając z przedłużenia terminu) wysłaliśmy do Referatu Sportowego Polskiego Radja: dziennik kontrolny wycieczki, 39 zdjęć fotograficznych, szczegółowy opis wycieczki, oraz trasę i kilometraż, stosownie do wymagań regulaminu konkursu.

**Słonim.** »Kurjer Warszawski« z dn. 29.X 34 zamieszcza niżej podany artykuł p. W. Trzc. o pięknej inicjatywie naszego Oddziału p. t. »Wystawa krajoznawcza w Słonimie«:

»W b. m. otwarto wystawę krajoznawczą powiatu słonimskiego, zorganizowaną przez miejscowy Oddział Polskiego T-wa Krajoznawczego.

Wystawa mieści się w teatrze Domu Ludowego i obejmuje 2 sale, 8 pokoi i korytarze, a składa się z następujących działów: historycznego, rolniczego, leśnego, etnograficznego, przemysłu ludowego, przemysłu rolnego, łowieckiego, krajoznawczego, samorządu, L. O. P. P., oświaty i szkolnictwa oraz weterynarji.

Przy wejściu na prawo mamy eksponaty z okresu neolitycznego. Są tam świdry, groty, młotki i ceramika.

Obok znajdują się portrety Metropolity Michała Rahozy, jednego z twórców Unji Brzeskiej, Konstantego Cherubowicza, wodza powstania z r. 1831 w Szawlach, w kowieńskiem, brata jego Tomasza Cherubowicza, właściciela Rędzinowszczyzny i Skrundzi i kasztelanica Stanisława Zienkowicza, fundatora kościoła w Rędzinowszczyznie i Skrundziach.

Dalej widzimy chorągiew turecką z 17 wieku, mieszczącą się stale w kościele w Dereczynie.

Następnie znajduje się stoisko Tatarów słonimskich, wystawiające szereg fotografij i pism, poświęconych Tatarom. Zwraca uwagę Koran po polsku i po arabsku, Herbarz rodzin tatarskich w Polsce, napisany przez Stanisława Dziadulewicza, »Rocznik Tatarów«, »Życie Tatarskie«, miesięcznik wychodzący w Wilnie, »Przegląd Islamski«, kwartalnik wychodzący w Warszawie i miesięcznik »Wschód«.

Dalej oglądamy mapy Polski z 17 i 18 wieku, płyty z grobu Sapiehów w Dereczynie, popiersie Lwa Sapiehy, starosty słonimskiego z 17-go wieku bardzo zasłużonego dla miasta, od którego pochodzi herb m. Słonima (lew trzymający w pazurach podwójny srebrny krzyż), genealogję rodziny Więckowskich z zaśc. Pławskie, szachownicę Lwa Sapiehy, pas słucki, zegar z 18-go wieku, kulę armatnią z czasów szwedzkich, fotografje przdstawiające szczątki pałacu Sapiehów w Dereczynie, wieżę kościoła w Dereczynie, pomnik z czasów szwedzkich, portret króla Jana Sobieskiego, herb m. Słonima, rzeźbę z kościoła pobernardyńskiego, fotografje pałacu Sapiehów w Różanie, portret jednego z dobroczyńców miasta, Michała ks. Ogińskiego (1730—1800) starosty słonimskiego, hetmana w. litewskiego, który przeprowadził kanał między Szczarą a Jasiołdą, łączący morze Bałtyckie z Czarnem.

Obok mieszczą się portrety: św. Józefa Kuncewicza, Kościuszki i marszałka J. Piłsudskiego, fotografje Żyrowic z cerkwią i klasztorem i kościoła gotyckiego w Synkowiczach.

Zwraca powszechną uwagę spis bohaterów słonimskich: Michała Wołłowicza, wodza powstania straconego w r. 1833, Izydora Łukaszewicza, wodza powstania z r. 1863. zabitego pod Miłowidami, Karola ks. Massalskiego, Ludwika Jocza i Włodzimierza Zelmica, rozstrzelanych dn. 7 sierpnia 1863 w Jeziornicy, wreszcie z najnowszej doby ks. Stan. Webera, rozstrzelanego przez bolszewików za udział w P. O. W.

W stoisku żydowskiem mieści się portret Berka Joselewicza, pisma żydowskie, portret rabina Rozenblatta, fotografje synagogi słonimskiej z r. 1642, fotografje poety Minuchi Helbiche i kilka obrazów pędzla miejscowego malarza Werebjowskiego.

Obok w gablotce Emeryka hr. Hutten Czapskiego mieszczą się stare druki, między innemi utwory Kochanowskiego z r. 1604, różne akta ewangelickie z r. 1664, szereg bulli papieskich z pieśniami z lat 1187, 1191 i 1513, dukaty złote z czasów Zygmunta III, Władysława IV, Jana Kazimierza, Jana Sobieskiego i in., jakoteż złote monety rosyjskie z napisem polskim i portretem Mikołaja I. Zwracają uwagę umieszczone obok siebie moneta polska i moskiewska, obie z 16-go wieku. Uderza kolosalna różnica w odrobieniu, wskazująca różnicę w poziomie ówczesnej techniki w Polsce i w Moskwie.

W lewej części sali mieszczą się stoiska państwowej średniej szkoły rolniczej w Żyrowicach, dzielące się na działy: rolniczy, leśny i mierniczy.

W dziale rolniczym widzimy nasiona i produkty rolne. W dziale leśniczym — sadzonki drzew, dalej korniki i inne szkodniki drzew i długi szereg roślin drzewnych. W dziale mierniczym — teodolity i inne narzędzia miernicze. Obok mieści się stoisko 11-miesięcznej niższej szkoły rolniczej w Grzybowie. Ma ono wystawę nasion innych warzyw o kolosalnych rozmiarach. Dalej widzimy stoisko pasieki w Synkowiczach, kajak oraz sieć trehubicę.

Na scenie teatru mieści wnętrze chaty wiejskiej, u dołu

wóz, brona, pługi i wiele narzędzi i przyrządów rolniczych i domowych.

Dalej mamy dział przemysłu ludowego. Zwracają tu uwagę wyroby z wełny — samodziały z majątku Wojniłowce p. A. Michalskiej. Związek kół gospodyń wiejskich wystawia wiele eksponatów, jak przetwory owocowe i warzywne, wyroby wełniane, dywany, kilimy, pasy, ręczniki, serwety wyrabiane w Albertynie. Mamy też na wystawie cały warsztat tkacki (w ruchu), szpularnię, wietuszki, mędlarnię, kołowrotek i terlicę.

Dział łowiecki posiada wypchane rysie, wilki, skóry dzików, jastrzębie, kuropatwy, czaple, kruki, dzięcioły, głuszce, nura lodowatego z północy, rogi jeleni i łosiów, eksponaty z polan leśnych, żywopłotów, świerków, wreszcie terpentynę w 3 gatunkach.

Dział krajoznawczy zawiera prace literackie i rysunki, na tematy krajoznawcze, roboty ręczne uczniów gimnazjum i seminarjum nauczycielskiego żeńskiego im. Matki Marceliny Darowskiej.

Dział samorządowy podaje budżety gmin i budżety powiatowego związku komunalnego Słonimskiego i Magistratu m. Słonima.

Dowiadujemy się, że powiatowy związek komunalny miał na rok ostatni w zwyczajnych i nadzwyczajnych dochodach zł. 411.082.71, w rozchodach zaś zł.465.331.91.

Magistrat m. Słonima miał za rok ostatni w dochodach zł. 873.435.37, w wydatkach zaś zł. 971.567.94.

Roboty drogowe wykazują wykonanie 15 km. dróg bitych, 4 km. pogrubienia nawierzchni dróg, 250 m. b. mostów i 130.000 $m^3$ robót ziemnych. Na cele te wydano około zł. 400.000.

Na wystawie mamy też wykresy ilustrujące działalność Komunalnej Kasy Oszczędności.

Przyrost ludności za r. 1933 wynosi 3.199, co na 133.278 ludności powiatu stanowi 2.6%, a więc znacznie przekracza średnią przyrostu w całem państwie.

Stan sanitarny jest dość zadawalający w powiecie.

Z chorób zakaźnych wymienić trzeba, jako bardziej rozpowszechnione płonicę, odrę, błonicę, gruźlicę, dur brzuszny i wściekliznę. Wykresy podają frekwencję w poradniach przeciwgruźliczej, przeciwjaglicznej i przeciwwenerycznej, jakoteż ilość szczepień zapobiegawczych przeciwko ospie, płonicy i wściekliźnie.

Dział LOPP posiada wszystkie przyrządy i środki w walce z gazami.

Z działu oświatowego dowiadujemy się, że liczba uczniów na 1 nauczyciela wynosi średnio w r. 1930/31 — 66,9, w r. 1933/34 — 74,1, w r. 1934/35 — 83,9. W 4 szkołach powszechnych w mieście 18 nauczycieli uczy 1.004 dzieci. W powiecie zaś mamy 128 szkół, 167 nauczycieli i 11.914 dzieci.

Bibljoteka Polskiego Białego Krzyża liczyła w r. 1933 — 1080 czytelników. Ilość przeczytanych tomów w bibljotece sejmikowej wynosi 10.947.

Wreszcie dział weterynaryjny podaje wykresy uboju bydła i chorób zwierzęcych.

Wystawa daje obraz wysiłków, dokonanych we wszystkich możliwych kierunkach na terenie powiatu i miasta i rzec można, że wyniki te są dość zadawalające«. *W. Trzc.*

**Sandomierz** »Ziemia Sandomierska« z dn. 17.XI 34 (N. 45) zamieszcza wiadomość, że viceprezes naszego Oddziału, p. Józef Pietraszewski za zasługi na polu akcji przeciwpowodziowej 1934 roku odznaczony został srebrnym krzyżem zasługi.

**Suwałki.** W Nr 2 »Tygodnika Suwalskiego« z 18.XI 34 podany został następujący komunikat o działalności turystycznej naszego Oddziału:

»Do najbardziej malowniczych miejscowości naszego kraju należy grupa jezior Wigierskich. To też od wczesnej wiosny do późnej jesieni liczne wycieczki bądź to naukowe (stacja Hydrobiologiczna nad Wigrami), bądź to krajoznawcze goszczą nad ich brzegami.

Jeziora Wigierskie przyciągają liczne zastępy zwolenników turystyki wodnej, którzy stąd poprzez Czarną Hańczę mają otwarty dostęp do Niemna i Wisły. Wszyscy przyjezdni z dalszych okolic kraju wycieczkowicze utyskują na wyjątkowo utrudniony i niedogodny dojazd do brzegów jezior Wigierskich, co jednak specjalnie uwydatniło się podczas międzynarodowego spływu kajakowców w dniu 16 czerwca r. b.

Obecnie, aby dotrzeć do jezior Wigierskich, należy wysiąść na przystanku kolejowym »Płociczno«, położonym w odległości 6 klm. od grupy jezior Wigierskich i absolutnie nie przystosowanym do wyładunku sprzętu turystycznego.

Wobec powyższych względów stała się aktualną sprawa uregulowania nowej specjalnej trasy, któraby udogodniła dostęp do brzegów jezior Wigierskich wycieczkom i turystom oraz pozwoliła na wyzyskanie w daleko znaczniejszym stopniu pięknych jezior Wigierskich dla uprawiania wszelkich sportów wodnych.

Projektowana trasa miałaby za punkt wyjścia przystań Suwalskiego Oddziału Związku Kajakowców w Dąbrówce nad jeziorem Krzywe, które leży w odległości 2-ch kilometrów od stacji kolejowej Suwałki, a o 3 klm. od samego miasta, następnie biegłaby poprzez rzeczkę Kamionkę, wypływającą z jeziora Krzywe, poprzez jozioro Perty znowu rzeczką Kamionką do jezior Wigierskich.

Korytko rzeczki Kamionki w obecnym stanie jest absolutnie niedostępne dla komunikacji wodnej, gdyż na przestrzeni 3½ klm. zarzucono je drzewami i głazami.

Wobec powyższego Zarząd Oddziału P. T. K. w Suwałkach na zebraniu w dniu 22 czerwca b. r. uchwalił zwrócić się do władz naczelnych P. T. K. w Warszawie oraz do klubów kajakowców z prośbą o wyjednanie subsydjum z Funduszu Pracy dla uregulowania trasy, udostępniającej dojazd do brzegów jezior Wigierskich.

Sprawą tą może zająć się Oddział P. T. K. w Suwałkach, zatrudniając przy pracach regulacyjnych i innych bezrobotnych powiatu suwalskiego.

Ufamy, że powyższy projekt znajdzie poparcie u władz miarodajnych, a tem samem ułatwi wycieczkowiczom poznanie uroków Suwalszczyzny«.

W N. 3 tegoż »Tygodnika« p. K. Jaroszyński podaje:

»W dniu 15.XI r. b. w lokalu Zarządu Suwalskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego odbyło się wspólne posiedzenie Zarządów tegoż Oddziału i Zarządu Klubu Kajakowców w Suwałkach, na którem rozważano sprawę połączenia obu tych organizacyj krajoznawczo-turystycznych przyczem zaprojektowano wejście Klubu Kajakowców jako sekcji turystyki wodnej do Suwalskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Sprawa tego przystąpienia jest na dobrej drodze, co

w razie dojścia do skutku zamierzonego projektu przyczyni się do znacznego rozwoju turystyki wodnej na terenie Suwalszczyzny.

Ostatnia uchwała powzięta będzie na walnych zgromadzeniach obu tych organizacji«.

**Szamotuły.** W sobotę 13 b. m. został wygłoszony przez Radjo Poznańskie odczyt o Szamotułach, opracowany przez por. Franciszka Jaśkowiaka byłego sekretarza Oddziału Poznańskiego P. T. K. Prelegent mówił nam o historji Szamotuł z szczególnem uwzględnieniem baszty Halszki, kościoła Kolegjackiego, klasztoru i innych zabytków. Dalej słyszeliśmy o rozwoju Szamotuł, o ruchu w organizacjach i propagandzie P. T. K. Odczyt pierwotnie opracowany był na 15 minut, jednakże z powodu silnego zaziębienia nie wygłosił go p. Jaśkowiak lecz został zastąpiony. Prelegent zmuszony był odczyt zradjofonizować do minut 10-ciu. Przez tę amputację nie wszystko było można o Szamotułach powiedzieć i dlatego też żałujemy, że odczyt nie został wygłoszony przez p. Jaśkowiaka, wielkiego lubownika Szamotuł, gdyż wówczas daleko więcej dowiedzianoby się o Szamotułach. Panu por. Jaśkowiakowi gorąco dziękujemy za jego pracę dla Szamotuł.

**Toruń.** Wiadomość o rzekomo odbytej wycieczce Oddziałów Pomorskich P. T. K., podana w N. 10/11. biuletynu z r. b. okazała się przedwczesna, gdyż projektowana na czerwiec wycieczka nie odbyła się. Mamy nadzieję, że piękny projekt zostanie urzeczywistniony w najbliższym sezonie wycieczkowym.

**Warszawa** W dniu 7 listopada r.b. o godz. 19 m. 30 odbyła się w Polskiem Towarzystwie Krajoznawczem uroczystość poświęcenia nowego lokalu P. T. K. przy ulicy Nowy Świat 19 m. 3.

Uroczystość zaszczycili swoją obecnością seniorzy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, p.p. Aleksander Janowski, Kazimierz Kulwieć i Mikołaj Wisznicki, oraz członkowie Zarządu Głównego z wiceprezesem Aleksandrem Patkowskim na czele, członkowie Zarządu Oddziału Warszawskiego i tłumnie przybyli członkowie Towarzystwa.

Zebranie zagaił Prezes Oddziału Warszawskiego Polsk. Tow. Krajoznawczego, p. Józef Kołodziejczyk, przypominając zebranym w krótkich słowach, gdzie i jaką przez ubiegłe 28 lat Towarzystwo posiadało siedzibę, w bardzo serdecznych słowach wyraził podziękowanie wszystkim obecnym za tak liczne wzięcie udziału w uroczystości i wyraził nadzieję, że obecny lokal w dużej mierze przyczyni się do wzrostu zainteresowania pracami Towarzystwa, jak i do towarzyskiego zbliżenia się członków.

»Pierwszy lokal Towarzystwa, jako sublokator przy Stowarzyszeniu Nauczycieli Szkół Średnich — ul. Zgoda 8, od listopada (daty zatwierdzenia statut) aż do końca 1907 r. Komorne za ten okres czasu wynosiło 26 rb. 15 k. Z końcem roku 1907 do połowy mniej więcej r. 1908 Towarzystwo przenosi swój lokal na ul. Bracką Nr. 18, wynajmując pokój od wypożyczalni Pomocy Szkolnych — Uranja, w którym to lokalu odbywają się i posiedzenia miesięczne dla członków. Komorne za te okres czasu wynosiło już 240 rb. W połowie roku 1908 Towarzystwo przenosi się do nowego i własnego lokalu przy ulicy Al. Jerozolimskie 29 I p., zajmując 6 pokoi i salę odczytową, która w miesiącach letnich zamieniona była na schronisko. W tym lokalu Towarzystwo uruchamia wypożyczalnię przezroczy, jedyną w tym czasie w Warszawie, bibljotekę, zbiory fotograficzne, muzeum etnograficzne, a w latach następnych i Redakcję »Ziemi«. Komorne w tym okresie czasu wynosiło około 1.700 rb. rocznie.

W lokalu wymienionem Towarzystwo przetrwało aż do r. 1917, poczem lokal swój przenosi na ul. Karową 31, w którym przetrwało bez mała 17 lat«.

Następnie długoletni członek Pol. Tow. Krajoznawczego, Ksiądz Prałat Stanisław Kuczyński, po krótkiem przemówieniu, wyrażającem nadzieję, że niedługo Towarzystwo dojdzie do siedziby we własnym domu, dokonał poświęcenia całego lokalu, poczem zgromadzeni wysłuchali inauguracyjnego odczytu p. t. »Gdynia — miasto przyszłości«, wygłoszonego przez Prezesa honorowego P. T. K., p. Aleksandra Janowskiego.

Po odczycie zebrani mieli możność dokładnie obejrzeć cały lokal, który mieści, prócz pokoi Zarządu i Biura, Redakcję Słownika Geograficznego Państwa Polskiego, Redakcję miesięcznika »Ziemia«, centralną bibljotekę krajoznawczą (jedyną w Polsce), liczącą około 10.000 dzieł, centralne zbiory fotograficzne, pięknie pomyślaną salę odczytową z pokojem klubowym i t. p.

Resztę tych niezwykle miłych chwil, które przeciągnęły się do północy, spędzili zebrani przy herbatce, żywo omawiając zalety obecnego lokalu i nastrój w nim wytworzony, oraz wyrażając Towarzystwu jak najlepsze nadzieje na przyszłość.

**Wejherów.** Sprawozdanie z wizytacji Oddziału P. T. K., odbytej d. 30 października 1934 r., przez prezesa Okręgu Pomorskiego P. T. K., p. Kaz. Kulwiecia:

»Wobec tego, że p. inspektor Kopeć, który w lutym b. r. zapowiedział zorganizowanie Oddziału w Wejherowie, był na urlopie, wiadomości o faktycznym stanie Oddziału zebrać mogłem u prof. Łomniewskiego, wykładającego w miejscowem gimnazjum męskiem, oraz u prof. Giellecа i p. Pankówny w seminarjum nauczycielskiem.

Jednomyślnie stwierdzano, zarówno z jednej strony, jak i z drugiej, że warunki dla istnienia Oddziału w Wejherowie istnieją pomyślne. Osób chętnych do pracy krajoznawczej jest dość dużo. Inicjatywa jednak do zorganizowania tej placówki winna przyjść zzewnątrz. Dotychczas bowiem próby, kilkakrotnie w tym kierunku na miejscu podejmowane, chybiały celu, jako niewłaściwie pokierowane.

Przyjazd z odczytem krajoznawczym odpowiedniego prelegenta z Warszawy lub Torunia, zwłaszcza w sezonie zimowym, mógłby najlepiej posunąć pracę krajoznawczą w Wejherowie, posiadającym okoliczne tereny dla wycieczek krajoznawczych wymarzone«. *Kaz. Kulwieć.*

**Wilno.** W dniu 22.X 34 odbyło się Walne zebranie Oddziału, na którem wybrany został Zarząd w następującym składzie: prezes: dr Stanisław Lorentz (ul. Kasztanowa 2 m. 16); vice-prezes: dyr. Bronisław Zapaśnik (ul. Piwna 6 m. 13); skarbnik: mgr. Stefan Rosiak (ul. Mickiewicza 35 m. 36); sekretarz: p. Ryszard Zawistowski (ul. Kolejowa 13 m. 1). Członkowie Zarządu: p. Zofja Domaniewska (ul. Sierakowskiego 3 m. 7), p. Tadeusz Dąbrowski (ul. Zygmuntowska 18 m. 3), inż. Butkiewicz (Dyrekcja Kolei Państw., ul. Słowackiego 14), dyr.

Wacław Studnicki (ul. Teatralna 6, Archiwum Państw.), dr Jerzy Orda (ul. Filarecka 17 m. 3).

Sprawozdanie z wizytacji Oddziału Wileńskiego P. T. K. delegata Rady Gł. p. K. Kulwiecia w dn. 13.XI 34:

»W związku z przyjazdem moim do Wilna odbyło się zebranie członków Zarządu Oddziału Wileńskiego w pełnym niemal składzie. Nieobecnymi byli tylko Dyr. W. Studnicki, przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej Kursów dla Przewodników, oraz Inż. Budkiewicz, kierownik Sekcji Wycieczkowej.

Zebranie zagaił Prezes St. Lorentz, prosząc obecnych o krótkie sprawozdania z wykonanych w obecnym sezonie czynności, stwierdzając, że posiedzenia Zarządu odbywają się stale co dwa tygodnie dla kolegjalnego decydowania spraw zasadniczych. Każdy zaś z członków, zasiadających w Zarządzie, posiada w swej pieczy specjany dział czynności wykonawczych.

Pani Z. Domaniewska, jako kierowniczka Kół Młodzieży, oraz opiekunka czytelni, zakomunikowała, że pracujących Kół istnieje na gruncie wileńskim 22: 15 polskich, 3 żydowskie, 2 rosyjskie, 1 białoruskie i 1 litewskie. Stosunki wzajemne pomiędzy młodzieżą, do Kół tych należącej, są bardzo harmonijne, a przedmiot zainteresowań i specjalnych tematów, opracowanych pod światłem kierunkiem Opiekunów, różnorodny. Wybitniejszym i bardziej zaawansowanym członkom Kół, po złożeniu wymagalnych egzaminów, udzielane jest prawo korzystania z czytelni Zw. Literatów Wileńskich, zasobnej w dzieła i bieżące wydawnictwa krajoznawcze. Niedawno utworzone Koło Akademickie skupiło 22 młodych krajoznawców, pracujących samodzielnie. Wiele pracy Oddział wkłada w wyszkolenie przewodników po Wilnie. Słuchacze tych kursów rekrutują się przeważnie spośród starszej młodzieży. W obecnej chwili prowadzonych jest 6 takich kursów: 1. dla pracowników kolejowych, 2. dla słuchaczy Seminarjum Nauczycielskiego, 3. dla Akademików, 4. dla dorosłych, 5. dla Organizacji Służby Obywatelskiej, 6. dla Ochroniarek. Ilość wyszkolonych przewodników (58) jest zupełnie wystarczająca dla obsługi nawet bardzo licznych, przybywających do Wilna wycieczek turystycznych.

Z przewodników tych stale korzysta dla swych wycieczek Orbis za ustaloną opłatą.

Stan schronisk turystycznych na gruncie wileńskim nie jest zadawalający. W sezonie wakacyjnym było ich nadmiar. Po rozpoczęciu zaś zajęć w lokalach szkolnych i wobec niedostatecznego popierania tej sprawy przez miasto Towarzystwo nieraz nie jest w stanie sprostać nastręczającym się koniecznościom odpowiedniego ulokowania przybywających do Wilna turystów i poszukujących miejsc noclegowych. Sprawą Schronisk opiekuje się Dyrektor B. Zapaśnik, kierownikiem zaś Sekcji wydawniczej jest inż. J. Orda. Przygotowano do druku III wydanie Przewodnika po Wilnie Prof. Kłosa. Pozatem w najbliższym czasie wydany będzie tani nowy plan Wilna, oraz mały Przewodnik Informator po Wilnie w języku polskim i w kilku językach obcych typu małego Badakera. Oddział posiada własny fundusz obrotowo-wydawniczy, uciułany na wydawnictwach własnych.

Sekcją Akademicką kieruje p. Ryszard Zawistowski, Sekretarz Zarządu. Organizację Odczytów prowadzi p. sędzia F. Dąbrowski. W sezonie zimowym odczyty odbywać się będą co 2 tygodnie. Tematy i prelegenci są już ustaleni i na trzy miesiące zapewnieni. Skarbnik p. St. Rosiak jest członkiem Komisji wydawniczej i prelegentem na kursach dla przewodników.

Zarząd przystąpił wreszcie do zorganizowania nowej sekcji »Opieki nad Cmentarzami wileńskiemi«, i posiada wystarczający materjał do zapełnienia specjalnego monograficznego Nru »Ziemi«, który chce wydać własnym wysiłkiem i staraniem w marcu lub kwietniu 1935 r.

Funkcjonuje również »Koło Miłośników Trok« w ścisłem kontakcie z Oddziałem P. T. K. i sprawnie współdziała w kierowaniu ruchem turystycznym na Jeziorze Trockiem.

Po wyczerpaniu powyższych informacyj, charakteryzujących różnorodną i owocną działalność Oddziału Wileńskiego, która nietylko zdołała zjednać w tych ciężkich kryzysowych czasach przeszło 220 członków, ale i ilość tę utrzymać na niezmiennym poziomie od końca roku 1932, przeprowadzono szczegółową i rzeczową dyskusję nad zagadnieniem projektowanej organizacji okręgowej dla Oddziałów, istniejących na rozległych obszarach kresów Wschodnich. W wyniku tej dyskusji ustalono następujące tezy:

(1) potrzeba takiej organizacji, która, opierając się na istniejącym już projekcie ramowego regulaminu, podjąćby się mogła skoordynowania nielicznych tutejszych Oddziałów, istnieje niewątpliwie. Organizacja okręgowa być może przyczyniłaby się do zainicjowania Oddziałów nowych w miejscowościach szczególnie pod względem krajoznawstwa interesujących, a dla ruchu turystycznego ważnych.

(2) ani w Wilnie, ani w Nowogródku do chwili obecnej niema jednak odpowiednich warunków potemu, aby Organizacja Okręgowa sprawnie i owocnie funkcjonować potrafiła.

(3) urządzanie natomiast przynajmniej co pół roku Krajoznawczych Zjazdów Regjonalnych — kolejno w Wilnie i w Nowogródku uznać za pożądane i wykonalne. Perjodyczne takie zjazdy dałyby możność ustalania wspólnych planów i jednolitej metodyki pracy krajoznawczej na ziemiach wschodnich, przeprowadzanej dotychczas bez niezbędnej kontroli, po omacku, nieraz nieudolnie i niecelowo.

Oddział posiada lokal własny z salą odczytową łącznie ze Związkiem Literatów Wileńskich przy ul. Ostrobramskiej N. 9«.

## KALENDARZYK KRAJOZNAWCZY.

### WYCIECZKI

**Okręg Wołyński (Sekcja Narciarska) P.T.K.**

KOMUNIKAT Nr. 1 (NARCIARSKI)

I. Uchwałą Rady Narciarskiej Polskiego Związku Narciarskiego z dnia 20 października 1934 r. Sekcja Narciarska P. T. K. Okręgu Wołyńskiego została przyjęta w poczet członków zwyczajnych Polskiego Związku Narciarskiego pod ewindencyjnym Nr. 187. W związku z utworzeniem Okręgu Wołyńskiego P. Z. N. w Krzemieńcu. Sekcja należeć będzie do niego.

II. Poczynając od 20 listopada b. r., organizuje się pod kierownictwem p. por. Wacława Dziewulaka, K-ta Okr. Ośrodka W. F., kurs suchej zaprawy dla narciarzy, który odbywać się będzie każdego poniedziałku, środy i piątku (oprócz dni świątecznych) w godzniach od 18 do 19 wieczorem w sali Klubu T-wa Wioślarskiego przy ul. 3 Maja (dom, w którym mieści się »Ridnia Chata«), który trwać będzie do pierwszych opadów śnieżnych, uniemożliwiających ćwiczenia w terenie.

III. Na inaugurację sezonu zimowego, w celach jak najszerszej propagandy sportu narciarskiego, po pierwszych opadach śnieżnych, umożliwiających jazdę na nartach, zostanie zorganizowana w Łucku defilada narciarska przez ulice miasta, do udziału w której są proszeni wszyscy narciarze z terenu Łucka (zrzeszeni, niezrzeszeni i młodzież szkolna).

IV. Są czynione kroki w kierunku budowy skoczni narciarskiej w Łucku na Hnidawie, któraby mogła być uruchomiona w bieżącym okresie zimowym.

V. Zaprojektowaną jest organizacja schroniska narciarskiego w domu drogowym przy dr. państw. Nr. 7 w Klewaniu, posiadającym doskonałe tereny narciarskie, któreby mogło pomieścić wycieczki grupowe w ilości co najmniej z 24 osób. Sytuacja terenu po odbiciu większej ilości egzemplarzy będzie do uzyskania za zwrotem kosztów wykonania w Sekretarjacie T-wa (Al. B. Chrobrego Nr. 15, pok. Nr. 14). Zaprojektowane schronisko znajduje się w odległości 3-ch km. od stacji i miasteczka, na najlepszych terenach narciarskich.

VI. Kursy narciarskie (bezpłatne) zostaną zorganizowane pod kierownictwem por. W. Dziewulaka, K-ta Okr. Ośrodka W. F. — Stadjon Miejski:
(1) 21—29.XII 34 — dla młodzieży męskiej średnich szkół przed i popołudniu, każdy po 30 osób.
(2) 30.XII 34 — 6.I 35 — Dla młodzieży szkół powszechnych, po 2 komplety przed i po południu.
(3) 7—13.I 35 — dla dzieci do lat 14 przed południem i dla początkujących pań po południu.
(4) 14—23.I 35 — kurs dla początkujących narciarzy.
(5) 24.I.—1.II 35 — kurs dla klubów zrzeszonych (dla początkujących).
(6) 4—13.II 35 — kurs dla zaawansowanych.
(7) 14—24.II 35 — kurs dla początkujących.

VII. Zawody:
(1) 1.I 35 — bieg o odznakę 12 km. dla panów i 8 km. dla pań — org. p. por. Dziewulak.
(2) 13.I 35 — skjöring za koniem i motocyklem — org. p. Zakrzewski.
(3) 20.I 35 — bieg otwarty i drużynowy 15 km. o mistrzostwo Łucka — org. p. por. Dziewulak.
(4) 27.I 35 — bieg patrolowy ze strzelaniem o mistrzostwo Wołynia — org. W. K. S.
(5) 10.II 35 — bieg o odznakę — org. p. por. Dziewulak.
(6) 24.II 35 — bieg sztafetowy ogólno-wołyński 5×6 km. org. P. K. S.

VIII. Wycieczki:
(1) 23—27.XII 34 — z Łucka do Karpat Wschodnich.
(2) 2 i 3.II 35 — z Łucka do Krzemieńca.
(3) 16 i 17.II 35 — z Łucka do Krrzemieńca.
(4) w styczniu — z Łucka do Dubna.

## Oddział P. T. K. w Poznaniu.

(1) 25.XI 34 — Szeląg i spalarnia śmieci.
(2) 2.XII 34 — Luboń — Fabryka R. Mey.
(3) 9.XII 34 — Warsztaty Kolejowe.
(4) 16.XII 34 — Stare Miasto.
(5) 30.XII 34 — Luboń — Krochmalnia.
(6) 6.I 35 — Ostrów Tumski.
(7) 13.I 35 — Teatr Wielki i Zamek.
(8) 20.I 35 — Radjostacja i cytadela.
(9) 27.I 35 — Elektrownia.
(10) 3.II 35 — Lotnisko na Ławicy.
(11) 17.II 35 — Jezioro Góreckie.
(12) 3.III 35 — Kościoły klasztorne.

Wycieczki: (1), (2), (3), (9) prowadzi sekr. Oddziału, p. Wł. Mrożek.
Wycieczki: (4), (5), (6), (7), (8), (10), (11), (12) — wiceprezes Oddziału, prof. Kilarski.

## Oddział Warszawski P. T. K.

2.XII 34. »Zwiedzenie gmachu polskiej Y. M. C. A.« — Konopnicka 6. Zbiórka o godz. 10-ej przed gmachem polskiej Y. M. C. A. Koszt 30 gr. i 50 gr. Prowadzi p. H. Marcoin. Zapisy na miejscu zbiórki.

8.XII 34. »Nowowzniesiony gmach Funduszu Kwaterunkowego« — Krakowskie Przedmieście, róg Królewskiej. Zbiórka o godz. 11-ej koło Komendy Miasta. Koszt 30 gr. i 50 gr. Prowadzi p. H. Marcoin. Zapisy na miejscu zbiórki.

9.XII 34. »Studjo Polskiego Radja« — Zielna 25. Zwiedzenie Studja i Amplifikatorni. Zbiórka o godz. 10.45 w przedsionku Studja. Koszt 30 gr. i 50 gr. Prowadzi p. St. Kielan. Zapisy tylko w Towarzystwie.

9.XII 34. »Zakłady Ogrodnicze Ulricha« — Ulrichów. Zwiedzenie największych w Warszawie cieplarni. Zbiórka o godz. 11-ej na ostatnim przystanku tramwaju Nr. 9 (Wola). Koszt 30 gr. i 50 gr. Prowadzi p. J. Kamieńska. Zapisy na miejscu zbiórki.

16.XII 34. »Warszawska Szkoła Pielęgniarstwa« — Koszykowa 78. Zbiórka o godz. 11-ej przed wejściem. Koszt 30 gr. i 50 gr. Prowadzi p. Z. Drzewiczewska. Zapisy na miejscu zbiórki.

W okresie świąt Bożego Narodzenia odbędą się dwie wycieczki kilkudniowe:
(1) Wycieczka narciarska do Doliny Chochołowskiej.
(2) Wycieczka do Zakopanego.
Szczegóły w biurze T-wa.

30.XII 34. »Centrum badań lotniczo-lekarskich« — Puławska. Prowadzi p. W. Szymborska.

**Sekcja narciarska** rozpoczyna okres wycieczek zimowych. W każdą niedzielę śnieżną będą organizowane wycieczki na tereny podwarszawskie, połączone z kursem narciarskim. Wiadomości o nich udzielać będzie dyżurny członek Zarządu w piątki od godz. 18 do 19.

W okresie świąt Bożego Narodzenia Sekcja urządza wycieczkę narciarską do Doliny Chochołowskiej (wspólnie z W. K. N.).

Członkowie Sekcji mają możność zakupywać sprzęt narciarski po cenach zniżonych.

Dnia 12 grudnia (środa) odbędzie się Walne Zebranie Sekcji Turystyki Narciarskiej w lokalu P. T. K. (Nowy Świat 19 m. 3) o godz. 18-ej. Wszyscy członkowie proszeni są o punktualne przybycie.

Po zebraniu odczyt p. inż. M. Dudryka na tematy narciarskie, ilustrowany przezroczami.

HALLO! Członkowie P. T. K., uczcie się jeździć na nartach. Zaangażowaliśmy instruktora, organizujemy w każdą niedzielę kurs dla początkujących. Dowiadujcie się w środy i piątki w kancelarji P .T. K.

## ODCZYTY

### Oddział P. T. K. w Poznaniu.

24.XI 34. Prof. Kilarski: »Dwa tysiące kilometrów autem po Polsce«.

1.XII 34. Mgr. Groński: »Polacy na szczytach Atlasu«.

8.XII 34. Dr. Stelmachowska: »Nasze rybołóstwo morskie«.

15.XII 34. Mgr. Groński: »Wycieczka na Wezuwjusz«.

12.I 35. Radca Zaleski: »Warownie dawnego Poznania«.

19.I 35. Dr. Smoluchowski: »Góry — słońce — narty«.

26.I 35. Dr. Krygowski: »Brodem przez Polesie«.

9.II 35. Inż. Grzymałowski: »Samochodem z Bretanji do Paryża«.

16.II 35. Prof. Kilarski: »Tatry i Podhale«.

23.II 35. Dyr. Krzyżankiewicz: »Piękno i praca Finlandji«.

9.III 35. Prof. dr. Grabowski: »Na Spiszu i Orawie«.

23.III 35. Prof. dr. Nowakowski: »Polacy w świecie«.

### Oddział Warszawski P. T. K.

5.XII 34. »Na srebrnym brzegu« — wygł. p. St. Lenartowicz.

12.XII 34. »Górskie szlaki narciarskie« — wygł. p. inż. M. Dudryk.

19.XII 34. »Wyprawa w góry Atlasu«—wygł. p. J. Wojsznis (uczestnik wyprawy).

Odczyty ilustrowane przezroczami.

## KOMUNIKATY

### Oddział Warszawski P. T. K.

Komisja Towarzyska Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zawiadamia, że organizuje następujące imprezy, na które niniejszem zaprasza p.p. członków i gości:

(1) Dnia 1 grudnia b. r. o godz. 21-ej »Andrzejki«.

(2) Dnia 31 grudnia b. r. o godz. 22-ej tradycyjny »Wieczór Sylwestrowy«.

(3) Dnia 6 stycznia 1935 r. o godz. 16-ej »Król Migdałowy« dla najmłodszych krajoznawców.

UWAGA!

(1) Komisja Towarzyska zwraca uwagę p.p. członków, że nie będzie wysyłać osobnych zaproszeń na organizowane przez siebie imprezy.

(2) Wszystkie imprezy odbędą się w lokalu Pol. Tow. Krajoznawczego przy ul. Nowy Świat 19 m. 3.

(3) Przypominamy, że w poniedziałki odbywają się od godz. 20-ej do 24-ej Wieczory Klubowe, które cieszą się coraz większą frekwencją.



## A. PRZEWODNIKI:

| | Zł. |
|---|---|
| Borawski A. Katedra Krakowska (przewodnik) | —.50 |
| Bąkowski K. Przewodnik po okolicach Krakowa | 3.— |
| Czarnecki P. Ilustr. przew. po Włocławku i okolicy | 2.— |
| Chętnik. Przewodnik po Kurpiach | 1.— |
| Danysz Fleszarowa. Z biegiem Wisły z Warszawy do Torunia | —.75 |
| Dybczyński T. Przewodnik po Łysogórach | 1.50 |
| — Wyciecz. do Buska, Stopnicy i Solca | 1.— |
| — Wycieczka do Kazimierza i Puław | 1.— |
| Fiedler K. i Mozolewski J. Bydgoszcz Przew. Krajoznawczy | 2.— |
| Frankowski J. Wycieczka szlakiem Unitów na Podlasiu | 0.50 |
| Frydrychowicz R. Nowy ilustr. przew. po Pelplinie | 2.50 |
| Galicz J. Przewodnik po Cieszynie i okolicy | 1.— |
| Gąsiorowski H. Przewodnik po Karpatach Wsch. | 10.— |
| Goławski M. Białystok. Przew. po mieście i okolicy | 1.50 |
| Grzelak. Wodami Narwi i Pilicy | 3.— |
| Heinrich A. Szlaki wodne w Polsce | 5.20 |
| Hellstein J. Dwa dni po Krakowie. Przew. popularny | 1.50 |
| Igor Czaykowski. Beskid Wsch. Szlaki turystyczne | 1.50 |
| Janowski Al. Wycieczka do Czerska | —.50 |
| — Wycieczka do Otwocka | 0.50 |
| — Wycieczka do Żelazowej Woli | 0.50 |
| — Przewodnik po Starem mieście | 0.10 |
| Janowski Al. i Fleszarowa R. Mały przewodnik po Warszawie | 1.20 |
| Jarocki St. Okolice Wilna | 1.60 |
| Jodkowski J. Grodno (przewodnik) | 3.— |
| Karasiewicz K. Przewodnik po Borach Tucholskich | —.70 |
| Kloska J. Przewodnik po Białowieży | 1.50 |
| Kłos J. Wilno. Przewodnik krajoznawczy | 7.— |
| Kobendzowie J. i R. Cztery wyc. do Puszczy Kampinoskiej | 1.— |
| Kodż H. Informator-przew. po Augustowie i okolicy | 1.— |
| Kołodziejczyk J. Wyc. na Pojezierze Brodnickie | 1.— |
| Kopeć K. Inowrocław, Kruszwica, Strzelno, Pakość, Mogilno, Trzemeszno-Kujawy. Przewodnik | 3.30 |
| Koselnik B. Przew. po Gdyni, wybrzeżu i Szwajcarji Kaszubskiej | 3.50 |
| Kwiatkowski Blum. A. Przewodnik po Łowiczu | 1.50 |
| Kwiatkowski W. Przewodnik po Kaliszu | 1.50 |
| Leszczycki St. Szlak turystyczny w okol. Krakowa | —.50 |
| Lorentz. Przewodnik po woj. wileńskiem | 1.50 |

| | Zł. |
|---|---|
| Łęga Wł. Grudziądz i okolica (przewodnik) | 2.— |
| Łuniński. Willanów | 2.— |
| Macieszowie M. i Al. Przewodnik po Płocku | 1.— |
| Majkowski M. Przew. po Szwajcarji Kaszubskiej | 1.— |
| Moniewski. Siedlce (przewodnik) | 3.— |
| Nechay. Przewodnik po jaskiniach Krzywca | —.50 |
| Nitribitt i Hetper. Krynica, Żegiestów, Muszyna i okolice | 8.— |
| Opacki J. Przewodnik po Czortkowie i okolicy | 1.50 |
| Orłowicz M. Ilustr. przew. kolejowy po Polsce: | |
| Cz. I Południowo-zachodnia | 3.— |
| Cz. II Północno-zachodnia | 3.— |
| — Przewodnik po Gdańsku | 3.— |
| — Przewodnik po cmentarzach warszawskich | —.60 |
| — Ce qu'il faut voir en Pologne | 1.50 |
| — Przewodnik po Wołyniu | 3.— |
| — Przewodnik po Lwowie | 5.50 |
| — Przewodnik po Pomorzu | 11.— |
| — Przewodnik po woj. śląskiem | 3.75 |
| — Przewodnik po Spiszu i Orawie | 4.50 |
| — Przewodnik po Mazurach pruskich | 4.50 |
| — Przewodnik po woj. poznańskiem | 1.80 |
| — Przewodnik po Kaszubach | 4.— |
| — Guide il. de la Pologne | 12.— |
| Pol. Tow. Krajozn. Varsovie. Przew. w jęz. francusk. | 4.50 |
| — Polesie | —.40 |
| — Przewodnik po Krzemieńcu | 1.50 |
| Pieszko M. Przewodnik po Zamościu i okolicy | 2.50 |
| Pietraszewski J. Ilustr. przew. po Sandomierzu i ok. | 1.50 |
| Rapf F. Park Narodowy w Pieninach | 2.25 |

| | Zł. |
|---|---|
| Sydow i Landowski. Toruń. Najciekawsze osobliwości | 1.90 |
| Schmidt. Przew. po puszczy kozienickiej | —.30 |
| Sosnowski K. Przew. po Beskidach Zach. i Pieninach. 2 tomy | 8.— |
| Staszewski K. Przew. po Pabjanicach, Łasku i pow. łaskim | 1.25 |
| Staśko J. Przewodnik po polskiem wybrzeżu | 3.50 |
| Sydow M. Toruń, jego dzieje i zabytki | 2.— |
| Szachówna M. Przewodnik po Kaliszu | 3.80 |
| Trojanowski W. Przewodnik po Katedrze św. Jana | —.70 |
| Trzaska, Ew., Mich. Warsaw. Przew. w jęz. angielsk. | 4.80 |
| — Warschau. Przew. w jęz. niemieckim | 4.80 |
| — Varsovie. Prrzew. w jęz. francuskim | 4.80 |
| Urbański W. Przewodnik po pow. buczackim | 1.50 |
| Witanowski M. Przewodnik po Piotrkowie Trybun. | 1.25 |
| Woj. Ks. Krótki przew. po Huculszczyźnie | 3.50 |
| Waszak St. Przewodnik. Inowrocław, Strzelno, Kruszwica, Pakość, Kujawy | 1.50 |
| Zamorski. Przewodnik Narciarski | 2.— |
| Zahorski Wł. Przewodnik po Wilnie | 2.— |
| Zielińska. Przewodnik po jeziorach wigierskich | 2.75 |
| Zwolińscy T. i S. Przew. po Tatrach i Zakopanem | 5.— |
| Żmigrodzki J. Nowogródek i okolice | 2.50 |
| Przew. po zamku król. w Warszawie | 1.20 |
| Inform.-turyst. przewodnik po Polsce | 7.50 |
| Przewodnik po woj. tarnopolskiem | 3.50 |
| Przewodnik po woj. warszawskiem | 5.— |
| Przewodnik po woj. stanisławowskiem | 4.20 |
| Okolice Warszawy | 1.50 |
| Piesze szlaki turyst. w Gór. Świętokrzyskich | 1.20 |
| Metodyka wycieczek krajoznawczych | 1.— |

## B. MONOGRAFJE I OPISY KRAJOZNAWCZE:

| | |
|---|---|
| Demel K. A.B.C. o Bałtyku | —.50 |
| Dybczyński T. Śląsk Górny | —.50 |
| Horoszkiewicz B. Powiat Stoliński | 1.— |
| Maliszewski E. Zachodnie dzielnice Polski | —.50 |
| Rewski Zb. Pałac Paca w Warszawie | 1.50 |
| Sosnowski P. Karpaty | —.20 |
| Sukiertowa E. Zamek w Ojcowie | 4.— |
| Świątkowski W. Nad wodami Warty, Gopła | 5.— |
| — Podlasie | 5.— |
| — Lubelskie | 6.— |
| — W dorzeczu Narwi | 3.— |
| — Suwalszczyzna i okolice nadniemeńskie | 4.— |
| — Płockie i południowa Lubelszczyzna | 4.— |
| Województwo Białostockie — Przeszłość i zabytki | 3.— |
| „ „ Krajobraz | 5.— |
| Wołłosowicz St. Litwa i Białoruś | 1.— |
| Monograficzne numery »Ziemi«: Kraków | 1.40 |
| — Nowogródzkie | 2.— |
| — Warszawa | 1.— |

### MONOGRAFJA WISŁY:

| | |
|---|---|
| Borowy W. Wisła w poezji polskiej | 1.25 |
| Domaniewski J. Fauna ornitologiczna dorzecza Wisły | —.25 |
| Kołodziejczyk J. Krajobrazy roślinne nad Wisłą | —.70 |
| Kutrzeba S. Wisła w historji gospodarczej Polski | —.70 |
| — Żeglarstwo Wiślane | —.25 |
| Matakiewicz M. Regulacja Wisły | 1.— |
| Rozwadowski J. Nazwy Wisły i jej dorzecza | —.25 |
| Udziela S. Wisła w folklorze | —.25 |

## C. POGADANKI DO PRZEZROCZY:

| | |
|---|---|
| Dybczyński T. Łysogóry | —.25 |
| Fleszarowa R. Śląsk Górny | —.80 |
| Janowski Al. St. Staszyc | —.60 |
| — Po 10 latach Niepodległości | —.60 |
| Lewicki St. O Polsce Współczesnej | —.80 |
| Orłowicz M. O Tatrach | —.80 |
| Rylkówna M.Przemysł Polski | —.80 |

## D. RÓŻNE:

| | |
|---|---|
| Antoniewicz Wł. Zagadnienie sieci Muz. Regjonaln. | 3.— |
| — Sprawy Muzealne | 3.— |
| Baranowski J. Marszałek Bieliński | —.40 |
| Baranowski J. Warszawa za St. Augusta | —.50 |
| Bykowski Cz. Wycieczki | 2.— |
| Gąsiorowska N. Ministr. Królestwa Kongresowego | —.50 |

| | Zł. |
|---|---|
| Horoszkiewicz R. Tradycje ziemi pińskiej | —.60 |
| Iskierski St. Bronzy Zamku Król. i Pałacu Łazienkowskiego w Warszawie | 3.85 |
| Janowski Al. Nasza Ojczyzna | 1.50 |
| — Ostatnia Jagiellonka | —.50 |
| Konarski K. Warszawa w czasach saskich | —.50 |
| Kołodziejczyk J. Zabytki przyrody | —.50 |
| Kosiński K. Król i kaznodzieja (Zygm. III i Skarga) | —.50 |
| Maliszewski E. Najw. wiadom. o Polsce współczesnej | —.50 |
| P. T. K. Koła Krajoznawcze Młodzieży Szkolnej | —.40 |
| Szrajberówna. Sztuka w ujęciu regjonalnem | —.50 |
| Świencicki. Praca Muzealna | —.40 |
| Tymieniecki R. Pierwsi Gospodarze Warszawy | —.50 |

ROCZNIKI »ZIEMI«:

1920 — 9.—, 1922 — 6.—, 1923 — 6.—, 1924 — 6.—, 1925 — 14.—, 1928 — 25.—, 1929 — 25.—, 1930 — 25.—, 1931 — 25.—, 1932 — 18.—, 1933 — 13.—, 1934 — 15.—.

ALBUMY I POCZTÓWKI:

| | |
|---|---|
| Janowski i Lewicki. Artystyczny album Warszawy z tekstem polskim, francuskim i angielskim | 6.— |
| Album Krzemieńca | 3.— |
| Gdynia. Album | 3.— |
| „ „ w oprawie | 5.— |
| Pocztówki krajoznawcze | —.15 |

FOTOGRAFJE — gór, wybrzeża, miast, wsi, krajobrazu, zabytków sztuki, budownictwa i z zakresu etnografji: 13 × 18 — 1.50, 18 × 24 — 3.—, 24 × 30 — 4.—, 30 × 40 — 7.—, 50 × 60 — 12.—.

**KSIĘGARNIE OTRZYMUJĄ RABAT!**

Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, nabywający wydawnictwa nasze w Kancelarji Towarzystwa przy ul. Nowy Świat 19 m. 3, otrzymują 20% ustępstwa od wydawnictw własnych i 10% od komisowych. Na żądanie wysyła się pocztą za zaliczeniem.

# ZIEMIA

Organ krajoznawstwa polskiego, ześrodkowanego w Polskiem Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczem

## Zapowiedź na rok 1935 czyli na Rocznik XXV (jubileuszowy)

ZIEMIA — rozpoczyna w dniu 1 stycznia 1935 roku 25 rok swego istnienia; 1 stycznia 1910 roku wyszedł bowiem Nr. 1 »Ziemi«, podpisany za wydawcę i redaktora przez jednego z najbardziej zasłużonych dla krajoznawstwa polskiego twórców i organizatorów, KAZIMIERZA KULWIECIA, Honorowego Członka Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Na 1 stronicy tego pierwszego numeru »Ziemi« widnieją dwie ilustracje: kamień Filaretów i kamień z pod Maciejowic, nad nimi zaś tytuł: ŻYWE KAMIENIE.

ZIEMIA — starała się stać wiernie w ciągu tych dwudziestu pięciu lat obok tych symbolicznych »Żywych Kamieni«. Ukochanie Polski przez jej poznanie było zawsze pierwszem i głównem jej hasłem.

Chociaż w ciągu tych lat tyle się zmieniło w życiu polskiem, choć nowe, tryumfujące już pokolenie wykuwa w mozołach trudnego dnia dzisiejszego nowe, nieznane jeszcze duchowe oblicze przyszłej, nazawsze już Niepodległej Polski, nie może zabraknąć nigdy w duszy Polaka tego miłowania własnej swej ziemi, jakimkolwiek mógłby być on w przyszłości.

ZIEMIA — służąc na swym skromnym posterunku temu wielkiemu zadaniu, będzie i nadal dawać wyraz dążeniu do poznania zarówno PRZYRODY POLSKI, jako i KULTURY POLSKI i to we wszystkich jej przejawach.

ZIEMIA — w wyszczególnieniu tych zadań i nadal omawiać będzie w słowie i obrazie:

(1) ideologję krajoznawstwa polskiego i wiązać ją z ideologją krajoznawstwa innych państw;
(2) kulturę duchową Polski, przejawiającą się w dziełach sztuki i nauki, obejmując ze sztuk: literaturę, malarstwo, rzeźbę i muzykę, z nauk: prehistorję i historję, archeologję i muzealnictwo, antropologję, etnologję i etnografję, geologję i geografję, botanikę i zoologję i inne;
(3) stać na straży ochrony kultury i przyrody Polski, a więc zabytków sztuki i osobliwości przyrody, zamiłowania swojszczyzny i najszerzej pojętego regjonalizmu;
(4) dawać przegląd najistotniejszych zdarzeń w tych wszystkich dziedzinach myśli polskiej;
(5) nawiązywać i utrwalać związek duchowy i materjalny Polski z całem wychodźtwem polskiem.

ZIEMIA — uwzględni szeroko także najaktualniejsze przejawy rozbudowy życia polskiego i jego techniki materjalnej, od których zależy możliwość i szybkość poruszania się człowieka po swej ziemi, celem jej badania i poznawania.

Uwzględnione więc będą działy najnowszych zdobyczy komunikacyjnych, rozwój lotnictwa oraz polskie podróżnictwo po szerokim świecie.

ZIEMIA — chcąc ruchowi krajoznawczemu dodać bodźca ogłasza niniejszem na rok 1935

## WIELKI KONKURS na OPIS WYCIECZKI KRAJOZNAWCZEJ PO POLSCE

z użyciem jakiegokolwiek środka komunikacyjnego, a więc pieszej, łyżwiarskiej, narciarskiej, kajakowej, statkiem parowym, żaglówką, samochodowej, samolotowej i t. p.

ZIEMIA — opublikuje szczegóły i warunki tego konkursu w NUMERZE NOWOROCZNYM »ZIEMI« 1935.

*REDAKCJA »ZIEMI«*

WARUNKI PRENUMERATY ZNIŻONE:

Rocznie zł. 15.—; półrocznie 8.—; kwartalnie 4.50. Dla Członków P. T. K., Nauczycielstwa, Instytucyj i Organizacyj społecznych i kulturalnych, Bibljotek, Szkół, Świetlic żołnierskich, rocznie zł. 10.—; półrocznie 6.—; kwartalnie 3.50. Cena pojedyńczego numeru zł. 1.50. Numery okazowe na żądanie gratis.
Cena ogłoszeń: Cała stronica zł. 200; pół stronicy 120; jedna strzecia stronicy 75; ćwierć stronicy 50; minimum 20. Przy parokrotnych ogłoszeniach rabat od 5 — 20%. Konto P. K. O. Nr. 27.714. 441

**Redakcja i Administracja w Warszawie, ul. Nowy Świat 19 m. 3, II p. tel. 642-50.**

**Redaktor odpow.: Aleksander Patkowski.** **Wydawca: Polskie Tow. Krajoznawcze.**

Druk. J. Świętoński i S-ka. Warszawa, Kopernika 34. Tel. 2.07-50.